

04 ØST-AFRIKA:
Unge nordmenn
på sykehus-safari

10 KORONA-KRISA:
Cash-bistand
vinner terreng

20 NORD-AFRIKA:
Her har de skapt sitt
eget Hollywood

Noen barn mister
et helt skoleår
Side 26

BISTANDSAKTUELT

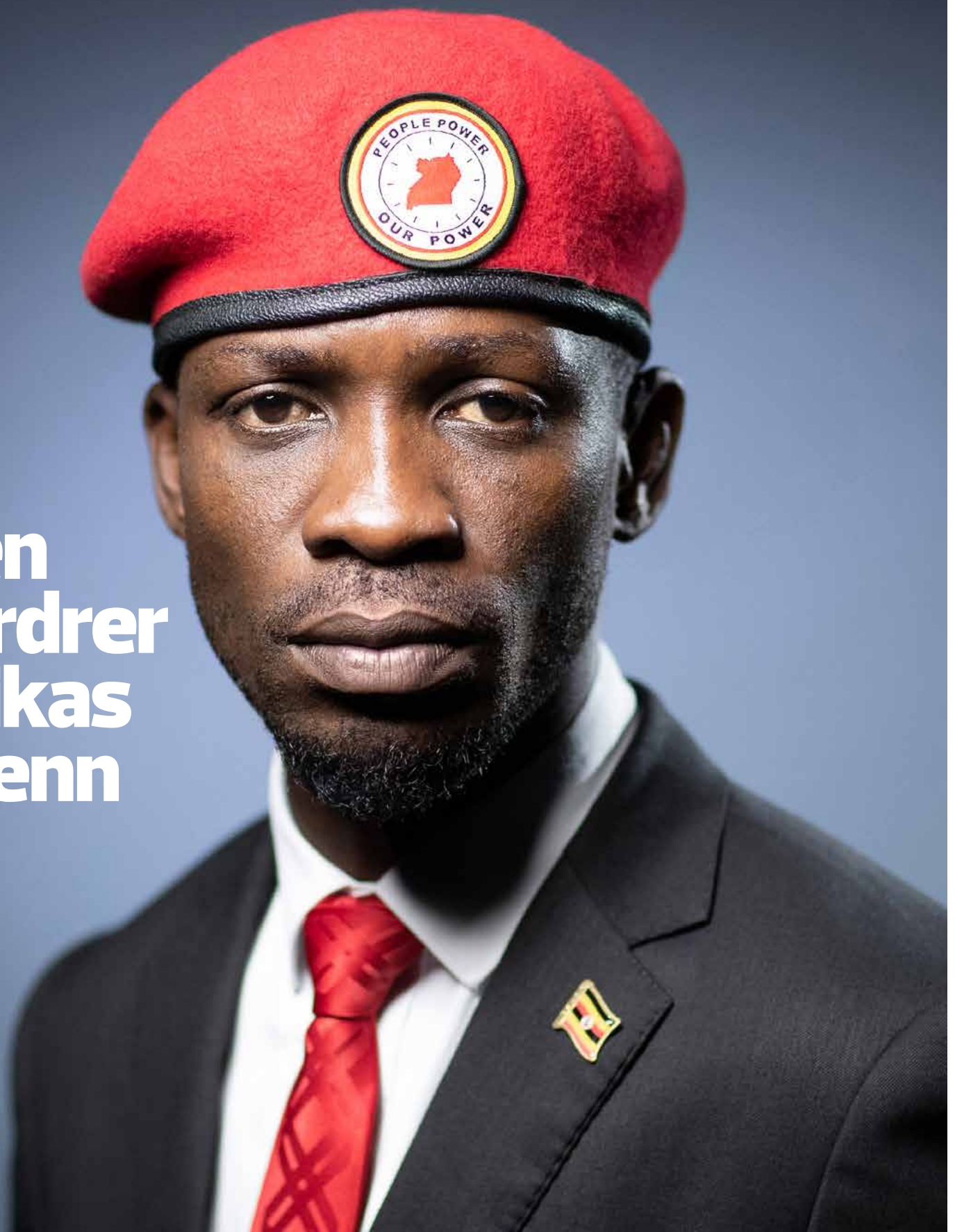
NR 4 – SEPTEMBER 2020 www.bistandsaktuelt.no

FAGBLAD OM BISTAND OG UTVIKLING

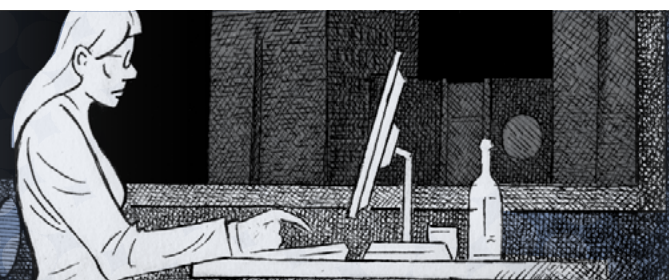
Musikeren som utfordrer en av Afrikas sterke menn

Eksklusivt intervju –
side 34

Robert Kyagulanyi
Ssentamu, aka Bobi Wine.
Foto: Joel Saget / AFP / NTB scanpix

Slik forsvant
100 millioner
bistandskroner
Side 16

2 **Aktuelt**

Aktuelt

Vi bør heller diskutere hvordan vi får best mulig effekt ut fra pengene enn å holde

oss med et prosentmål.»

Henrik Asheim, nestleder i Høyres programkomité, til avisen Vårt Land.

Penger du selv kan bestemme over

Leder

Utviklingen i verden kan bli satt 30 år tilbake. Ti års økonomisk vekst nullstilles. Millioner av mennesker vil havne i ekstrem fattigdom. Slike budskap har det vært mange av de siste månedene, i skyggen av koronapandemien og dens økonomiske skadevirkninger.

Det er feil å si at myndighetene i utviklingsland kun har sittet stille og latt det skje. En rekke land har de siste månedene iverksatt eller trappet opp overføringer av penger til egen befolkning. I Afrika sør for Sahara har 27 land gjort dette, ifølge en oversikt fra Verdensbanken. Kenya er ett eksempel, der arbeidsledig ungdom har fått kontantstøtte i bytte mot samfunnsnyttig arbeid.

Dette er muliggjort gjennom at en rekke afrikanske land det siste tiåret begynt å etablere sosiale velferdsordninger, slik for eksempel Latin-Amerika har gjort det tidligere – med betydelig effekt i kampen mot fattigdom. Støtteordningene kan også minne om ulike trygdeordninger som er bygget opp gjennom det siste århundret i vesteuropeiske land; barnetrygd, uførepensjon, arbeidsledighetstrygd eller alderstrygd.

En viktig side ved slike ordninger er at mottakerne opplever mer verdighet enn ved veldedighet eller i en matkø ved det lokale ernæringscenteret. Det er penger du slipper å tigge deg til, det er penger du mottar til din egen mobiltelefon, penger du selv kan prioritere bruken av. Forskning på temaet tyder på at den vanlige mann og kvinne prioriterer sine penger klokt - og ofte med en langsiktig horisont.

Et mulig positivt utslag av koronaperioden kan bli at både mottakerland og internasjonale bistandsgivere i større grad får øynene opp for verdien av kontantstøtteordninger – kall det gjerne sosiale velferdsordninger eller *kimen til en velferdsstat*. Nordiske land – med mange tiårs erfaring fra bygging av velferdssystemer – bør kunne spille en rolle i slike sammenhenger. Rådgivning og institusjonssamarbeid, økonomisk støtte til bygging av kontrollsystemer (som nasjonale ID-kort og personregistre), samt delfinansiering av pilotprogrammer, er tiltak det trolig kan bli etterspørsel etter.

Kapasitetsbygging innen skattesystemer er noe Norge allerede er godt i gang med i sitt bistandssamarbeid, og som hører naturlig sammen med tenkningen rundt bærekraftig finansiering av velferdsordninger. På sikt er det nemlig utviklingslandene selv som må bære de fulle kostnadene.

I et intervju med Bistandsaktuelt tidligere i sommer varslet utviklingsminister Dag-Inge Ulstein en større interesse for temaet. Det er gledelig, og det er å håpe at det også vil gjelde langsiktig bistand, ikke bare den humanitære innsatsen.

BISTANDSAKTUELT

Etablert 1998.

Ansvarlig redaktør: Gunnar Zachrisen

Bistandsaktuelt utgis i henhold til Fagpressens redaktørplakat og Lov om redaksjonell fridom i media. Eventuelle klager på artikler i avisen rettes direkte til bladets redaktør – gz@norad.no.

Bistandssjefene: Nesten ingen

Under fire prosent av lederne i norske bistandsorganisasjoner har innvandrerbakgrunn. – Svært uheldig, sier Martha Rubiano Skretteberg, generalsekretær i Caritas Norge og selv innvandrer fra Colombia. **Av Tor Aksel Bolle**

Ledelsen i norske bistandsorganisasjoner gjenspeiler i svært liten grad dagens mangfoldige og flerkulturelle Norge. Flere av de største organisasjonene har ingen med minoritetsbakgrunn verken i styret eller i ledelsen.

Det viser en gjennomgang Bistandsaktuelt har gjort av styrene og den daglige ledelsen av 16 slike organisasjoner. Tilsvarende gjelder også for det statlige fagdirektoratet Norad.

Store organisasjoner som Kirkens Nødhjelp, Redd Barna, Regnskogfondet. Utviklingsfondet og Norsk Folkehjelp har *ingen* med den aktuelle bakgrunnen verken i styret eller ledelsen av organisasjonen.

Kun fire organisasjoner; Strømmestiftelsen, SOS-barnebyer, Unicef Norge og Caritas Norge, har en toppsjef eller noen i ledergruppa med innvandrerbakgrunn.

Kun én har innvandrerbakgrunn

Kun én generalsekretær blant de store og mellomstore aktørene i bistands-Norge har innvandrerbakgrunn. Det er generalsekretæren i den katolske hjelpeorganisasjonen Caritas Norge.

Tallene vi presenterer har vi fått gjennom å kontakte 16 mellomstore og store organisasjoner. Spørsmålet var hvor mange ansatte som enten er innvandrere fra Afrika, Asia, Latin-Amerika og Oseania eller er norskfødte med foreldre fra disse regionene.

Fire av 109 ledere

Daglig ledelse: Det er 109 ledere, toppsjefer og medlemmer av ledergrupper i de organisasjonene vi har undersøkt. Av disse har kun fire innvandrerbakgrunn, altså under fire

For å være helt ærlig; bransjen virket ikke særlig opptatt av denne problematikken.

Amar Bokhari, tidligere programsjef i Redd Barna.

prosent. **Styrer:** Totalt er det 139 styremedlemmer i organisasjonene som har svart på våre spørsmål. 12 har «ikke-vestlig» bakgrunn, enten direkte eller via foreldre. Det er cirka 8,5 prosent.

Ser vi på ansatte totalt, så er bildet mer sammensatt. Tallene er også noe mer usikre enn når det gjelder styrene og ledelsen - som det er lettere å telle opp. Basert på organisasjonenes svar og vår egen optelling er det rundt 1500 ansatte i de 16 ikke-statlige organisasjonene pluss Norad.

Om lag åtte prosent har bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania (utenom Australia og New

■ ETIKK OG NÆRINGS LIV

295

millioner kroner er summen Equinor har gitt til Sonangol, Angolas statlige oljeselskap, til bruk på «sosiale prosjekter» fra 2011 til 2016. Equinor vet ikke hva pengene er brukt til, mens Sonangol ikke vil svare på spørsmål om pengene, skriver Stavanger Aftenblad/E24.

■ ZAMBIA

Zambia inndro gruvelisenser

Zambia har inndratt rundt 900 gruvelisenser. Opprydningen kan bidra til å øke inntektene fra skatter og avgifter – og bedre landets økonomi på lang sikt, mener eksperter. Opprydningen i gruveindustrien er blant annet et resultat av et samarbeid mellom den norske og den zambiske riksrevisjonen.

har innvandrerbakgrunn

Zealand). Til sammenligning er nesten 30 prosent av befolkningen i Oslo fra de samme regionene eller norsk-fødte barn av foreldre fra disse. (15 av de 16 ikke-statlige organisasjoner og Norad har sitt hovedkontor i hovedstaden.)

– Veldig uheldig

– Jeg synes det er ekstremt uheldig at minoritetsgrupper er så lite representert i ledelsen og styrene i organisasjonene. Det reflekterer ikke det norske samfunnet, men det største problemet er at man overser viktig kompetanse som organisasjonene har bruk for. Som språk, lokalkunnskap og kulturforståelse, sier Martha Rubiano Skretteberg som selv er innvandrer fra Colombia. Hun er den eneste av generalsekretærene i de norske organisasjonene vi har vært i kontakt med som har bakgrunn fra et utviklingsland.

Hun understreker at norske organisasjoner ikke bør rekruttere folk med minoritetsbakgrunn bare for å

være «snille».

– Det har ingenting med det å gjøre. Dette handler om hvordan norske organisasjoner bruker ressurser og tilgjengelig kompetanse best mulig. Hvis vi benytter kompetansen, kunnskapen og erfaringene som finnes i innvandremiljøene, blir vi rett og slett bedre rustet til å drive god bistand, sier Skretteberg.

– Hva må til for at flere med innvandrerbakgrunn blir rekruttert inn i organisasjonene?

– I organisasjonene handler det mye om bevissthet og konkrete, målbare tiltak. Hvis man virkelig mener at man vil ha inn flere med minoritetsbakgrunn, nytter det ikke å bare si det, man må handle, sier hun.

Blendahvitt

– Dette bekrefter jo mitt inntrykk både fra ledergruppa som jeg satt i og de andre jeg så: det var «blendahvitt». Og, for å være helt ærlig, så var ikke mitt inntrykk at bransjen generelt var særlig opptatt av denne

problematikken heller, sier Amar Bokhari.

Den erfarne bistandsarbeideren – med familiebakgrunn fra Norge og Pakistan – har jobbet i ulike organisasjoner i inn- og utland i nærmere 20 år. Han har blant annet vært utenlandssjef i Redd Barna i tre år, har jobbet for UNDP, Unicef og Flyktinghjelpen.

Bokhari understreker at han tror det er mange årsaker til at det er få med innvandrerbakgrunn i organisasjonene og særlig i ledelsen. Han mener samtidig det blir for enkelt å bare klandre organisasjonene og mener underrepresentasjonen har flere årsaker:

– Mange med innvandrerbakgrunn foretrekker å engasjere seg i andre nettverk og organisasjoner, ofte uformelle nettverk eller organisasjoner knyttet til trossamfunn eller «hjemlandet» framfor de store, tradisjonelle norske organisasjonene. Det kan det være flere årsaker til, og vi skal ikke se bort fra at organisasjonene har

en jobb å gjøre med å nå ut til flere miljøer.

Må rekruttere på en ny måte

Loveleen Brenna er ekspert på organisasjonsutvikling, ledelse og mangfold og leder i Seema – Senter for mangfoldsledelse. Hun mener tallene viser at bistandsbransjen ikke innser verdien av større mangfold, både i ledelsen og organisasjonene generelt.

– Hvis man virkelig ønsker å bli bedre og rekruttere mer mangfoldig, så må dette arbeidet være forankret i toppledelsen og gjennomsyre hele organisasjonen. Og det må jobbes systematisk med dette, det er ikke noe som skal gjøres innimellom eller overlates til tilfeldigheter. Det holder ikke å ha en HR-ansatt som *blant annet* jobber med mangfold, sier Brenna. ■

Les hele vår dekning av denne tematikken i vår nettutgave. Der finner du blant annet en fylldigere versjon av denne saken, med flere kommentarer og organisasjonenes svar.

Martha Rubiano Skretteberg (fargebildet) er den eneste av toppsjefene med innvandrerbakgrunn.

4 Aktuelt

Norske ungdommer på <<

■ Det danske firmaet Try Medics tilbyr ufaglært norsk ungdom å oppleve sykehus i Uganda og Zanzibar fra innsiden for «å finne ut om legeyrket er noe for dem.»

■ Ungdommene forteller om svært sterke opplevelser og møter med sårbare pasienter.

■ Norsk Legeforening og Jordmorforeningen advarer ungdommene mot å dra.

Av Anne Håskoll-Haugen og Tor Aksel Bolle

Try Medics' forretningskonsept er å sende ungdom, blant annet fra Norge, til afrikanske sykehus. Firmaet stiller ingen krav til utdanning eller språkkompetanse og mange av de som reiser ned har ingen erfaring fra helsesektoren. Reisene tilbys også for studenter som er under helsefaglig utdanning.

I løpet av fire til åtte uker får ungdommene være til stede på operasjoner, fødsler og medisinske undersøkelser. Ifølge firmaet er et av målene med oppholdet å «finne ut om legeyrket er noe for dem».

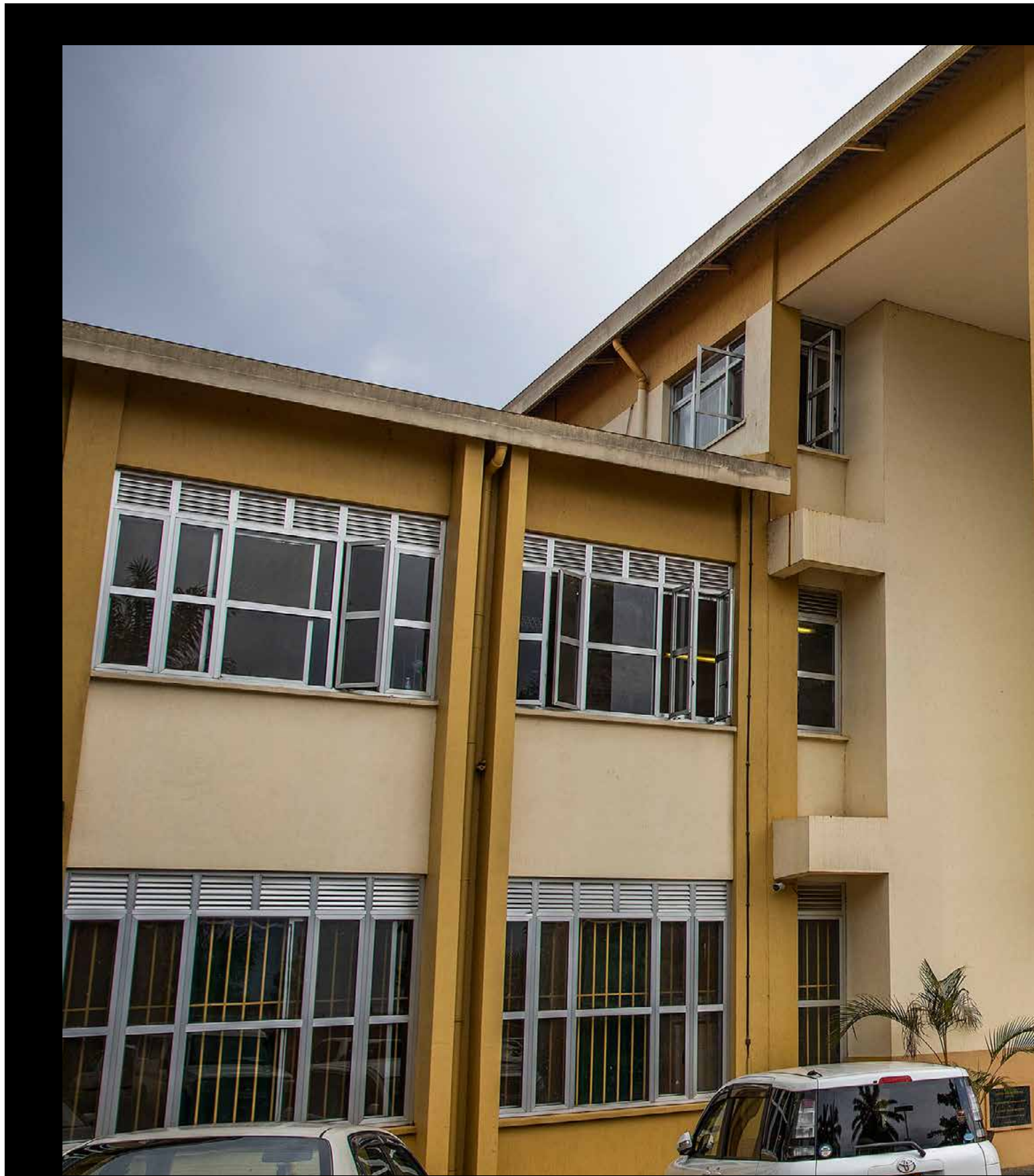
Deltagerne får være med rundt på alle sykehusets avdelinger, unntatt akuttmottaket. I blogger på Try Medics' nettsider beskriver ungdommene opplevelsen som fantastisk, heftig og spennende – «en måte å se det virkelige Afrika på». De forteller at de fikk stå bare to meter fra legene mens de opererte, se «massevis av fødsler» og «holde og kose med nyfødte babyer» og å «kjenne på små og store mager».

Try Medics opplyser at de årlig sender 2-300 ungdommer på tur til Afrika, de aller fleste danske. Ifølge firmaet er rundt fem prosent av de som reiser norske, det betyr at 10-15 norske ungdommer deltok på opplegget i 2019.

Try Medics eies ifølge danske offentlige registre hovedsakelig av firmaets direktør og stifter Oliver Andersen. Fra 2017 til 2019 har firmaet hatt et resultat etter skatt på drøyt 4,3 millioner danske kroner og det er i tillegg til noe lønn tatt ut utbytte på om lag 4,3 millioner kroner. Forretningsdatabasen Proff betegner lønnsomheten til firmaet som «meget god».

Vitne til sterke scener

Bistandsaktuelt har snakket med flere norske deltagere, ingen av dem hadde noen form for medisinsk bakgrunn da de deltok. De (som vi har valgt å ikke navngi) er i all hovedsak positive →

Fra Try Medics nettsider. Norske og danske ungdommer, en del av de uten noen form for medisinsk bakgrunn, på besøk på ulike avdelinger på sykehus.

sykehussafari >> i Afrika

Entebbe General Hospital i Uganda er et av sykehusene hvor norske og danske ungdommer, flere av dem helt uten medisinsk bakgrunn, er observatører på ulike avdelinger. Oppholdene skjer i regi av det danske firmaet Try Medics. Både leder for Norges legeforenings etikkråd og leder av Den norske jordmorforening er meget kritiske til opplegget.

Foto: Sofi Lundin

sykehus i Uganda og Zanzibar. Personene på bildene er ikke de som uttaler seg i saken. Faksimile: Try Medics.

6 Aktuelt

← til Try Medics og opplegget de var med på, men forteller også om møter med pasienter i svært sårbare og intime situasjoner.

Ungdommene forteller blant annet om sterke scener hvor pasienter har lidd store smerter fordi de ikke har råd til å betale for smertelindring og dødsfall etter sykdommer som lett kan kureres her hjemme.

«Det var fullt på fødestuen, og en jordmor forlot oss alene med kvinnen på et undersøkelsesrom. Barnet holdt på å komme ut, så vi ville forsøke å hjelpe. Jeg så at kvinnen var veldig redd, og vi følte oss også redde. Men heldigvis kom jordmoren tilbake i grevens tid, sier «Lene» som bare var 19 år da hun reiste ned.

19 år gammel norsk Try Medics-deltager

Noen forteller også at de har blitt tilbudt å delta i medisinsk behandling av pasienter, som å sette sprøyter eller undersøke gravide kvinner. En tidligere deltager forteller at hun ble overlatt alene med en kvinne i aktiv fødsel.

– Det var fullt på fødestuen, og en jordmor forlot oss alene med kvinnen på et undersøkelsesrom. Barnet holdt på å komme ut, så vi ville forsøke å hjelpe. Jeg så at kvinnen var veldig redd, og vi følte oss også redde. Men heldigvis kom jordmoren tilbake i grevens tid, sier «Lene» som bare var 19 år da hun reiste ned.

Den norske tenåringen forteller at jordmoren i ettertid fikk klage og ble fratatt oppgaven som mentor på grunn av hendelsen.

Alle deltagerne forteller om overfylte sykehus og fulle venterom der det sitter fattige og svært syke pasienter og venter på behandling.

– Hit kom bare de fattigste av de fattige, sier én deltager til Bistandsaktuelt.

I en blogg på Try Medic sine nettsider skriver en deltager om sykehusene

Kari Aarø, leder Den norske jordmorforening

Foto: Den norske jordmorforening

Svein Aarseth, leder i Legeforeningens etikkråd

Foto: Vilde Baugstø/Legeforeningen

at det «virkelig afrikansk standard» og at man må forvente at det er skittent og sterk lukt, og mangel på utstyr.

– Ikke pasientenes beste

Svein Aarseth leder Rådet for legeetik i Den norske Legeforening, som er Den norske legeforenings sakkynndige organ i spørsmål vedrørende legeetik og som gir råd til Legeforeningens sentrale organer og medlemmer. Rådet behandler også klager fra pasienter. Aarseth er svært kritisk til Try Medic sitt opplegg.

– Dette ville aldri vært tillatt her hjemme, sier han til Bistandsaktuelt.

Han mener det er helt utenkelig at en gruppe turister fra Zanzibar eller Uganda ville bli sluppet inn på et norsk sykehus for å få se på operasjoner og fødsler.

– Dette fremstår som en sykehus-safari, sier Aarseth.

Kari Aarø, politisk leder i Jordmorforeningen, sier hun er sjokkert over praksisen:

– På sykehus må vi verne pasienter

som er i sine mest sårbare øyeblikk. At ufaglærte tenåringer uten noen rolle på sykehuset får være til stede fordi de selv synes det er spennende, kan jeg ikke se er til pasientens beste.

Begge mener det er svært mange etiske innvendinger mot det Try Medics tilbyr:

– Fordi de ufaglærte ungdommene ikke er i et studieforløp eller senere skal bidra til sykehusets virksomhet, har deres tilstedeværelse ingen mening - bortsett fra for deltagerne selv, sier lederen for etisk råd, og understreker at det er stor mangel på helsepersonale i utviklingsland.

– Å binde opp de få helseressursene som er til å være *mentorer* for norske og danske ungdommer som ikke gir noe tilbake til sykehuset i form av kompetanse, gir ingen mening, sier Aarseth.

Bistandsaktuelt har gjennom tidligere deltagere blitt fortalt at det er svært populært for leger, sykepleiere og jordmødre på sykehusene Try Medics samarbeider med å bli plukket ut som Try Medics-mentor. Det gir dem

angivelig et solid lønnstillegg. Deltagere forteller til Bistandsaktuelt at de hadde helsepersonell som fulgte dem rundt hele tiden – hvis eneste oppgave var å forklare dem hva som foregikk, for eksempel under en fødsel eller en operasjon.

– Dette er tid helsepersonellet heller burde bruke på pasientene, sier Aarseth.

Skulle det gitt noen mening, måtte det være å lære opp de lokale selv, som senere kunne bidra på sykehuset, legger han til.

Begge advarer norske ungdommer mot å delta på et slikt «studiebesøk» i et utviklingsland.

«Stas med hvite tilstede»

Kari Aarø i Jordmorforeningen reagerer også sterkt på at Try Medics-deltagere har postet svært mange bilder av seg selv med nyfødte babyer fra fødestuene.

Dette ville vært helt utenkelig her hjemme og et mulig brudd på pasientenes rett til personvern, mener hun.

– Det er ikke lett å si i hvilken grad disse kvinnene, eller andre pasienter er klar over sine rettigheter til ikke å ha disse ungdommene til stede. Ut fra samarbeid flere norske sykehus har hatt i land der det har vært utveksling av helsepersonell, vet vi at i flere afrikanske land er synet på pasienter, og spesielt fødekvinne, veldig annerledes enn her hjemme.

En av deltagerne Bistandsaktuelt har snakket med, forteller at hun selv kjente på at dette var vanskelig.

– Ja, det var litt fælt, dette at vi fikk være med uten å være faglært. Jeg lurte på om pasientene syntes det var greit, det var vanskelig å si om dette var noe de ville, sier hun.

Operasjonssaler og fødeavdelinger bør være «no-go-zones»

Dr. Muhereza, generalsekretær Uganda Medical Association

Try Medics-deltageren forteller at hun har tenkt mye på det i ettertid.

– Jordmødrene på det lokale sykehuset syntes det var stas med rike hvite folk til stede i rommet, de fortalte oss det, og sa at kvinnene som fødte kom til å si til ungene sine at det hadde vært hvite til stede når de ble født. Men det var jo jordmødrene som sa det, det er jo ikke sikkert at det var slik for pasientene, sier hun.

Hvite i legefrakk

Aarseth i Rådet for legeetikk forklarer at det på sykehus alltid er *skjeve maktforhold* – legen har stor autoritet og pasientene er sårbare og avhen-

gig av hjelp. Skjevheten forsterkes når pasientene er fattige og retten til hjelp er begrenset.

– Det ville vært vanskelig for pasienter - hvor enn i verden de var - å forstå at mennesker i grønne operasjonsklær, hvite frakker og med adgangskort rundt halsen ikke er medisinsk personell. På et afrikansk sykehus med fattige pasienter, slik deltagerne beskriver det, forsterkes risikoen, sier Aarseth.

Klær på et sykehus signaliserer posisjonen din og hva du har lov til og ikke har lov til å gjøre. Hvite frakker er forbeholdt leger, sier han.

– At disse ungdommene i tillegg er hvite i huden, gjør maktforholdet enda skjevere, legger han til.

Bistandsaktuelt har snakket med Legeforeningen i Uganda, Uganda Medical Association, som bekrefter dette:

– Folk her i Uganda ser opp til hvite mennesker. På landsbygda vil en hvit person på et sykehus vanligvis bli sett på som mer kunnskapsrik, →

Try Medics

Firmaet Try Medics tilbyr norske ungdommer 4–8 ukers opphold på sykehus i Uganda eller Zanzibar, både for studenter i helsefag og for deltagere som ikke studerer.

Moses Muwanga, direktør på Entebbe General Hospital, forteller at han er godt fornøyd med sykehuset samarbeid med Try Medics. Han sier det er positivt å knytte kontakter med studenter fra andre land og pasientene ikke har noe imot besøk av de frivillige. På spørsmål om hva slags godtgjørelse sykehuset får fra Try Medics svarer han at det dreier seg om «en liten sum» og henviser til Try Medics.

Foto: Sofi Lundin

Sykehusdirektør:

– Godt fornøyd med samarbeidet

Av Sofi Lundin, i Uganda

ENTEBBE GENERAL HOSPITAL, som ligger like utenfor Ugandas hovedstad Kampala, er et av sykehusene som samarbeider med Try Medics. Sykehuset er offentlig og har rundt 200 sengeplasser. Moses Muwanga forteller at de har mottatt «studenter» via Try Medics i rundt ett år.

– Vi er godt fornøyd med samarbeidet hittil. Det er alltid verdifullt å motta studenter fra industrialiserte land for å utveksle kunnskap og erfaringer, både på det medisinske feltet og på det kulturelle plan. Hver sjettede uke ankommer 12–16 studenter for å ha praksis i forskjellige avdelinger på sykehuset, og for det mottar vi en liten kompensasjon, sier han

– Hva slags kompensasjon dreier det seg om?

– Vi mottar et lite beløp, ikke mye. Jeg har ikke lyst til å nevne noen sum, men det er ikke stort. Det er et spørsmål dere må stille Try Medics, ikke meg.

– Hvilke oppgaver har de frivillige på sykehuset?

– Når de kommer hit, jobber de sammen med sykepleierne og legene våre i forskjellige avdelinger, avhengig av hvilke interesser de måtte ha. Vel, egentlig dreier det seg ikke om arbeid, de besøker avdelingene og observerer hvordan vi arbeider. Vi kan ikke la dem gjøre jobben selv, de har jo ingen tidligere erfaring med dette. De eneste oppgavene vi lar dem gjøre er enkle ting som å sjekke temperatur,

blodtrykk og vekt.

– Ifølge vitneutsagn vi har sett har noen av studentene utført oppgaver som vanligvis krever kvalifisert personell, som for eksempel å dele ut medisin, undersøke gravide kvinner og lignende. Hva er din kommentar til det?

– Det har aldri skjedd på mitt sykehus. Altså, hvordan kunne jeg ha tillatt noen uten erfaring å gjøre det? Det hadde vært helt feil om noe slik hadde skjedd! De frivillige fra Try Medics er helt uerfarne, ja, de fleste av dem tåler ikke engang å se blod og er redde for å nærme seg pasientene, så det vil definitivt aldri skje.

– Hvilke fordeler har pasientene av at deltagere fra Try Medics er her?

– Noen grupper har med seg utstyr til sykehuset, som for eksempel blodtrykksmålere, bomull og hansker, noe som er til stor nytte for pasientene. Og vi har ofte sett at når disse ungdommene blir kjent med pasientene, blir de følelsesmessig involvert, og siden pasientene er fattige, tilbyr de seg å hjelpe med det de kan. Dette er ikke noe sykehuset oppmuntrer til, men noe de frivillige gjør fordi de ønsker det. Organisasjonen kjøper selv inn te, sukker og andre småting til de som jobber her, og dette gir vi også videre til pasientene.

– Tror du det kan være ubehagelig for pasientene å ha ungdommene til stede i private og sårbare situasjoner

– Pasientene har bare vært positive til å ha de frivillige her, og jeg skal gi deg et eksempel: Når vi har gravide til konsultasjon, hjelper de frivillige dem med å kle på seg. Dette er en hjelp personalet vårt kanskje ikke har tid til. Vi har aldri fått negative tilbakemeldinger fra pasientene om ungdommene.

– Er det tidkrevende for personalet å være ansvarlig for de frivillige? Tar det mye av arbeidstiden deres?

– Vel, de første dagene kan være litt hektiske, før de frivillige venner seg til miljøet og lærer seg det de trenger. Vi har nedsatt en komité som er ansvarlig for studentene, og vanligvis har vi rundt tre studenter per sykepleier/lege, så det er ikke så mye for dem å følge opp på. Men selvfølgelig, det avhenger også av personligheten til studenten. Noen ganger får vi inn studenter som stiller mange spørsmål, men som oftest er det helt overkommelig, og tiden vi bruker med studentene er bare positiv – både for oss og dem. Vi har mange avdelinger, og målet med dette programmet er å åpne opp dører og gjøre det enklere for dem å velge sin videre karriere. Dette er en slags karriereveiledning for dem, og det har også åpnet opp dører for sykehuset vårt. Gjennom studentene har vi fått et større internasjonalt nettverk og kontakter med sykehus i utlandet. Dette har vært svært verdifullt for oss. ■

8 Aktuelt

← sier generalsekretær Dr. Makuzi Muhereza.

Han er ikke nødvendigvis imot ufaglærte på sykehus, og sier helsevesent i Uganda kan trenge «frivillige» til å utføre enkle oppgaver. fordi mangelen på personell er så enorm.

Nå under pandemien når skolene i landet er stengt, er det mange lokale studenter som tar blodtrykk og måler temperatur, forteller han.

– Men operasjonssaler og fødeavdelinger bør være «no-go-zones», understreker Dr. Muhereza.

Bekymret for ungdommene

Jordmorforbundets leder Kari Aarø har selv vært i praksis i Namibia, da hun var sykepleierstudent, og vet at det også kan være tøft å være vitne til forholdene på mange sykehus i afrikanske land, det er ofte sykehus med små ressurser.

Bistandsaktuelt gjengir for henne det tidligere deltagere på Try Medics-reiser har fortalt om sterke opplevelser med pasienter i sårbare situasjoner.

– Sykehuspersonell opplever selv sagt mange vanskelig hendelser. Men som fagutdannet er vi forberedt, og dessuten er vi jo der for å hjelpe pasienten. Å bare være en tilskuer til slike hendelser uten å ha en rolle, kan gjøre hendelsen vanskeligere å håndtere i ettertid, sier Aarø.

Hun er oppriktig bekymret for at slike opplevelser kan dukke opp igjen senere hos deltagerne, når de får tid til å reflektere over dem. For eksempel kan det være vanskelig å observere ubehandlede pasienter - med lidelser som enkelt vil la seg behandle her hjemme.

Både Jordmorforeningen og Aarø i Rådet for legeetikk i Den norske Legeforening mener at det pro-

Inne på Entebbe General Hospital, som er et av de ugandiske sykehusene Try Medics sender norske og danske ungdommer til. Sykehuset er offentlig og har rundt 300 sengeplasser. Foto: Sofi Lundin

blematiske ved Try Medics-reisene forsterkes av at ungdommene ikke deltar på noen form for forberedelseskurs før avreise, og at det heller ikke finnes noen utsilingsprosess for å se om den enkelte egner seg til et slikt opphold.

Ikke kritikk av ungdommene

Aarø understreker at hun ikke vil rette kritikken sin mot de unge som

reiser ut. – Det er vanskelig å kreve av en 19-20-åring å ha nok erfaring til å reflektere over kompliserte etiske problemstillinger i forholdet mellom pasient og behandler, og i forholdet mellom rik og fattig, sier hun.

Etter at Bistandsaktuelt kontaktet Jordmorforeningen om denne saken, har de besluttet, sammen med den danske jordmorforeningen, å ta et initiativ til å forsøke å stoppe praksisen.

– Vi vil sammen henvende oss til The International Confederation of Midwives og be dem ta kontakt med jordmor-organisasjonene i de aktuelle landene. For en ting er at vi kan få stoppet firmaer som Try Medics i å sende ut ungdommer. Men vi må også prøve å få de lokale til å sette ned foten og ikke ta inn disse ungdommene i det hele tatt, sier Aarø. ■

– Kritikken er basert på fordommer og manglende kunnskap

– Man bør stole på at ledelsen på sykehusene som samarbeider med Try Medics gjør dette fordi det gir en inntektskilde som vil komme sykehuset og til slutt pasientene til gode, mener Oliver Andersen som er direktør i Try Medics.

DANSKE OLIVER ANDERSEN etablerte Try Medics i 2014 sammen med landsmannen Sonny Rasmussen. Andersen er direktør og eier, ifølge det danske forretningsregisteret Virke, 80 prosent av firmaet. Han vil ikke la seg intervju av Bistandsaktuelt på telefon og skriver i en epost at det er fordi han har dårlige erfaringer med journalister. Han har imidlertid svart på de fleste av våre spørsmål på epost.

– Tidligere intervjuer har dessverre vært preget av fordommene om at afrikansk helsepersonell ikke er i stand til å gi riktig og etisk pasientbehandling, og at afrikanske pasienter i utgangspunktet er ofre. Vi er ikke en hjelpeorganisasjon, og stiller oss ikke opp som sådan. Vi gjør mye for å gjøre det klart for våre reisende at de ikke skal hjelpe eller melde seg frivillig, men at de kommer til å følge og få opplæring

fra velutdannede helsepersonell som vil gi innsikt i sitt daglige liv, skriver han.

– En kritikk er at Try Medics binder opp sykehuskapasitet i land der medisinske ressurser er knappe. Hva er din kommentar til det?

– Man bør stole på at sykehusledelsen velger å delta i programmet ettersom det gir en inntektskilde som vil komme sykehuset og til slutt pasientene til gode. Vi føler også at kritikken ikke er basert på faktisk kunnskap om sykehusene vi jobber med. På vår hoveddestinasjon Zanzibar kommer pre-studenter utelukkende til private sykehus, hvor det ofte er stille perioder med få pasienter, her velger mentorene ofte å gå i dybden og forklare teorien bak hvordan de jobber.

Til kritikken fra både Legeforeningens etikkråd og de norske og danske jordmorforeningene om

Oliver Andersen, direktør i Try Medics.

ufaglært personale på sykehuset og manglende hensyn til sårbare pasienter, skriver han:

– Det er ikke sant at unge uten utdannelse ikke kan få praksisplass ved danske sykehus. Skyggeprogrammer er utbredt, og man har tillit til at sykehuspersonalet har pasientens velvære som førsteprioritet. (Andersen refererer her til et program der danske 15-åringer har lov til å tilbringe noen dager på et dansk sykehus som en del av skolegangen, studentene er forsikret og må undertegne taushetsplikt. I Norge får ingen ufaglærte slippe inn på operasjonssaler og fødeavdelinger. Red.anm.)

Andersen understreker i en epost at 70 prosent av omsetningen til Try Medics går til kostnader i Uganda og på Zanzibar, blant annet til å betale sykehusene de samarbeider med, til å betale mentorene

og til å lønne de over 40 ansatte firmaet har i Uganda og Zanzibar. Han skriver også at firmaet på Zanzibar støtter behandlingen til fem fattige pasienter i måneden.

Utover dette vil Andersen ikke kommentere omsetningen og økonomien i selskaper eller avtalene han har med sykehusene. Bistandsaktuelt har spurt om dokumentasjon som bekrefter at sykehusene får den økonomiske støtten han hevder og har også spurt om han kan sette oss i kontakt med ansatte på sykehusene som kan bekrefte dette. Det har Andersen ikke svart på.

– Vi forstår at en kritisk, og ofte fordomsfull omtale av programmet og av Afrika, er en enklere journalistisk løsning. Men det ender ofte med å bli en unyansert og å gi en ikke særlig rettfærdig omtale av hvordan programmene våre faktisk foregår, skriver han. ■

Nordmenn har blitt mer gavmilde under korona-pandemien

Blir folk gjerrige når verden knaker i sammenføyningene? Nei, faktisk ikke. Nå viser tallene fra norske organisasjoner at nordmenn er mye mer gavmilde enn før.

Av Anne Håskoll-Haugen

Trenden går i én retning: I mars økte pengegaver til norske frivillige organisasjoner med 22 prosent sammenlignet med 2019. I april med 34 prosent. Og i mai med så mye som 46 prosent.

Det er fundraising-leverandøren Profundo som leverer resultatene fra de siste månedene. Tallmaterialet omfatter ulike typer norske frivillige organisasjoner, ikke bare de humanitære.

Det er de sporadiske gavene det her er snakk om. Men også summene fra faste givere har økt siden Norge korona-stengte i mars. Størst økning var det i juli med 7,5 prosent.

– Imponerende er også verdien av sommerens nye fastgivere. Lovet årsbeløp i avtaler økte med 65 prosent fra i fjor til i år, skriver Profundo på sine nettsider.

Bistandsaktørene jubler

En spørreunde til de norske bistandsorganisasjonene bekrefter Profundos tall.

– Vi har sett en helt fantastisk givervilje dette året. Våre 100.000 faste givere er mer enn noen gang *lojale*, og langt flere enn i et normalår har valgt å forlenge og øke sin støtte, sier Røde Kors' markedsdirektør Cecilie R. Thuv.

Hun forteller at på grunn av pandemien ble det full stopp av verveaktiviteter fra midten av mars til midten av mai. I tillegg har de hatt lavere bemanning i sommermånedene enn normalt. Det skapte store utfordringer med å rekruttere nye faste givere.

– Det vi ser er at antall givere har gått ned, men fordi eksisterende givere har gitt mer, har inntektene fra fastgivere totalt sett økt, sier Thuv.

Faste givere gir mer

Norsk Folkehjelp melder om samme trend blant sine givere: Færre nye givere – men faste givere gir mer. I tillegg kommer en sterk økning i inn-

«Økningen har vært enorm – nesten 20 prosent mer enn samme periode i fjor.»

Hanne Lin Prestegaard, markedsjef i Norsk Folkehjelp.

samling gjennom kampanjer på facebook og via den gode gammeldage giroen i postkassen.

– Økningen i disse kampanjene har vært enorm – nesten 20 prosent mer i forhold til samme periode i fjor, sier markedsjef i Norsk Folkehjelp, Hanne Lin Prestegaard.

Begge organisasjonene melder om enorm respons på innsamling til Libanon etter eksplosjonen på havna i Beirut 4. august i år. Røde Kors sier de samlet inn 11,5 millioner kroner i løpet av kort tid.

Nye ideer i en krisetid

Pandemien var en ny utfordring for alle bransjer, og også organisasjonene har måttet tenke nytt.

– Vi har måttet satse mer på de digitale innsamlingskanalene. I mars arrangerte Odd Nordstoga en egen digital konsert hvor alle inntektene gikk til Røde Kors. Det ble samlet inn over en halv million bare denne ene kvelden, forteller Røde Kors.

Også Care Norge og Kirkens Nødhjelp forteller om mer innsamlingskreativitet på sosiale medier og om å bli presset til å teste ut nye digitale løsninger for innsamling.

Norsk Folkehjelp sier de er rørt over nordmenns giverglede:

– Man kunne jo tenke seg at folk ville gi mindre nå som økonomien og hverdagen har blitt mer usikker for mange, men så ser vi at det stikk motsatte skjer. Vi er rørt over at så mange vil strekke ut en hånd – også langt ut over Norges grenser, sier Prestegaard. ■

Organisasjonene har måttet tenke nytt for å samle inn penger under korona-krisen. Her vasker lydtekniker Martin Sagen mikrofonen med antibac før Odd Nordstoga spiller inn koronerulling-konsert i ensomhet på Sentralen i Oslo. Konserten kunne sees på Facebook og YouTube. Nordstoga valgte å donere sin andel til Røde Kors.

Foto: Heiko Junge / NTB scanpix

Slik har pandemien påvirket organisasjonene:

«Vi opplever økt støtte fra privatpersoner, både i antall og størrelse. Våre kampanjer som har basert seg på blant annet bøssebæring har blitt mer påvirket av begrensninger på møter én til én, men vi har sett en økning i kreativitet blant våre støttespillere på digitale arenaer. Dette ga et særlig stort utslag under årets Fasteaksjon. Rekruttering av faste givere har tatt seg opp og viser lovende resultater.»

Arne Grieg Riisnæs, kommunikasjonsrådgiver i Kirkens Nødhjelp.

«Vi måtte permittere alle våre fundraisere og stoppe all virksomhet som innebar direkte kontakt med potensielle givere. Dette gjorde at vår største og viktigste vervekanal for faste givere lå nede i to måneder. Da vi startet igjen 18. mai opplevde vi å bli meget godt tatt imot av det norske folk. Vi opplever ikke en økt giverglede generelt, men at det har vært en sterk respons hos det norske folk på hendelser som Beirut og Moria.»

Marianne Myhrer Kristiansen, markedsdirektør i Unicef Norge.

«Vi merker godt at vi ikke har kunnet drive med gateverving i denne perioden. Samtidig er de som allerede støtter CARE svært trofaste givere. Siden gateverving ikke har vært mulig, har vi måttet se på andre innsamlingsmuligheter. Dette har pushet oss til å prøve oss mer frem når det kommer til digitale løsninger»

Hilde Vanvik, kommunikasjons- og markedsjef i CARE Norge.

«Givergleden er så absolutt tilstede tross at mange har personlige usikre økonomiske fremtidsutsikter. Digitale kanaler er mer aktuelle enn noen gang, særlig er Vipps på fremmarsj. Vi kan også bekrefte en økende interesse for å bli fastgiver. Inntekter fra næringslivet er det eneste området som ser ut til å ha fått nevneverdig nedgang i korona-tiden»

Ingrid Svendsen, markedsdirektør i Redd Barna

«Stans av faddersalg på gaten og dør-til-dør, vår største rekrutteringskanal, førte til at rekrutteringen gikk dramatisk ned. Vi økte teamet på telefon salg og sammen med fadder-rekrutteringen på nett har det gått bedre enn normalt. Vi når ikke samme volum uten gatesalget. Men givergleden har økt. Alle aksjoner i vår og sommer har gått unormalt bra, også de uten koronatemat. Hvis vi ser på perioden mars til og med august ligger vi 4,5 millioner foran aksjonsbudsjettet»

Line Fauske Ilstad, teamleder i SOS-barnebyer.

10 **Aktuelt**

Kontant- bistand mot koronakrise

Kontantutbetalinger kan være et av de mest effektive virkemidlene for å hindre at millioner av mennesker i Afrika sør for Sahara kastes ut i ekstrem fattigdom som følge av pandemien. Men afrikanske myndigheter har ikke råd. **Av Asle Olav Rønning**

Koronapandemien blir den verste økonomiske nedturen i Afrika sør for Sahara siden 1980-tallet, ifølge prognoser. Det internasjonale pengefondet (IMF) anslår at regionen i år vil få en økonomisk tilbakegang på 5,4 prosent i brutto nasjonalprodukt (BNP) per innbygger. Det betyr at ti år med økonomisk vekst nullstilles.

Samtidig vil antallet mennesker som lever i ekstrem fattigdom stige. Verdensbankens anslag er en økning på mellom 26 og 39 millioner i Afrika sør for Sahara. Arbeidsledige og arbeidere i uformell sektor i byene er blant de som vil bli hardest rammet.

Sosiale støtteordninger i form av kontantutbetalinger kan være den mest effektive måten å dempe de negative konsekvensene på.

Holder pusten

Det er imidlertid mye som er usikkert når de gjelder de kommende månedene. Aller mest avgjørende er hvordan smittesituasjonen utvikler seg. Hittil er det kun Sør-Afrika som er virkelig hardt rammet.

– Vi holder pusten for å se om det kommer til å virkelig eksplodere i et stort antall land i Afrika, sier Dan Gilligan, forsker ved International Food

Policy Institute (IFPRI).

Gilligan er nestleder ved IFPRIs avdeling for fattigdom, helse og ernæring og er ekspert på kontantstøtteprogrammer. Økonomen, som har omfattende erfaring fra forskning i blant annet Etiopia og Uganda, mener at sosiale støttetiltak har vært viktige i håndteringen av pandemien fram til nå.

Han sier at to tiår med forskning på effekten av sosiale støtteprogrammer har vist at slike programmer gir gode resultater, også når det gjelder å hjelpe mennesker gjennom kriser. Et eksempel er den omfattende tørken i Etiopia i 2015 da landets støtteprogram for fattige på landsbygda ble kraftig utvidet i omfang, noe som bidro til å unngå en stor matkrise.

Gilligan har også andre argumenter på hånda, og viser til at mye av pengene som folk mottar via slike programmer går til umiddelbart forbruk. De bidrar dermed til positive ringvirkninger i en kriserammet økonomi.

Kontantoverføringer hjelper familier slik at de ikke trenger å selge unna eiendeler for å livnære seg, noe som bidrar til at krisa blir mindre langvarig. Slike overføringer kan også bidra til å dempe sosial uro og øke tilliten til myndighetene.

– Risikoen ligger i kostnadene

Ifølge en oversikt fra Verdensbanken fra juli, hadde et flertall av land i Afrika sør for Sahara slike kontantstøtteprogrammer, enten ved å endre på eksisterende programmer eller ved å innføre helt nye.

Sosiale sikkerhetsnett som er utviklet av afrikanske myndigheter gjennom det siste tiåret har vært en effektiv måte å få fram penger til sårbare grupper på, mener Gilligan.

De fleste afrikanske land har imidlertid ikke økonomi til å opprettholde sosiale ytelser på et høyt nivå over tid. Mange land har allerede høy gjeld, og kan ende opp i en gjeldskrise når koronapandemien er over. Dette utgjør et dilemma for afrikanske myndigheter, ifølge IFPRI-forskeren.

– Risikoen ligger i kostnadene. Det er her det internasjonale samfunnet kunne vært mye sterkere involvert, sier Gilligan.

Bruken av kontantutbetalinger for

Kunal Sen,
direktør for
FN-instituttet
UNU-Wider i
Helsinki.

Foto: UNU-Wider

Daniel Gilligan,
økonom ved
International
Food Policy
Research
Institute.

Foto: IFPRI

Ulrika Lång,
seniorrådgiver
i Sida.

Foto: Sida

På et grønnsakmarked i Addis Abeba i Etiopia går handelen, tross redusert kjøpekraft. Millioner av afrikanere har mistet inntekt som følge av koronapandemien. Kontantutbetalinger til de fattigste kan bidra til å holde hjulene i gang.

Foto: Mulugeta Ayene / AP / NTB scanpix

å hjelpe de som rammes av koronapandemien er en del av global trend. Afrika ligger langt tilbake sammenlignet med andre deler av verden. Særlig i Latin-Amerika er slike programmer utbredt.

Sverige trapper opp innsatsen

Det finnes ingen samlet oversikt over hvor mye internasjonal bistand som går til sosiale kontantutbetalinger. Sverige har imidlertid lenge vært en pionér på dette feltet, og trapper i år opp innsatsen som følge av koronapandemien. Bistanden kanaliseres gjennom Sida, det svenske motsvaret til Norad.

Seniorrådgiver Ulrika Lång i Sida sier at Sverige i år vil gi 800 millioner svenske kroner til sosiale støt-

teprogrammer i 14 land. Norge har til sammenligning satset mindre på slike kontantstøtteprogrammer, men utviklingsminister Dag-Inge Ulstein har antydning at det kan bli en økning.

– Bruk av kontanter fremfor tradisjonell humanitær assistanse er et viktig virkemiddel i Norges humanitære respons, men ikke like vanlig i langsiktig utviklingsarbeid. Vi vurderer likevel bruk av universelle pengeoverføringer som del av vår respons for å begrense sosiale og økonomiske effekter av covid-19 i utviklingsland, sa Ulstein til Bistandsaktuelt i sommer.

Trenger sikkerhetsnett

– Det er en veldig stor risiko for at antallet mennesker som faller ned i

ekstrem fattigdom skal øke som følge av covid-19. Da blir sosiale sikkerhetssnett viktige, sier Lång.

I likhet med Gilligan peker hun på at folk uten slik støtte risikerer å måtte selge unna det de har av verdier for å komme seg gjennom krisa. Da vil veien tilbake etterpå bli enda vanskeligere. Sida har i år blant annet

« Risikoen ligger i kostnadene. Det er her det internasjonale samfunnet kunne vært mye sterkere involvert. »

Dan Gilligan, IFPRI.

økt innsatsen til kontantutbetalinger i Mosambik og Etiopia.

Multinasjonale organisasjoner som Verdensbanken og FN-organisasjonene har trappet opp sin bistand til sosiale støtteprogrammer som et svar på pandemien.

Tall fra tenketanken Development Initiatives tyder på en dramatisk økning fra 3 milliarder dollar de første seks månedene i fjor til 8,8 milliarder dollar i samme periode i år. Tallene omfatter mer enn kun kontantutbetalinger, og er ikke fordelt på region.

Anstrengt økonomi

Kunal Sen er professor ved Manchester University og direktør for UNU-Wider, et FN-institutt for utviklingsø-

konomi med hovedsete i Helsinki. Han peker på at flertallet av afrikanske land har 70-80 prosent sysselsatt i uformell sektor, og at kontantoverføringer egner seg svært godt for å nå disse. Eller sagt på en annen måte: Det er rett og slett ikke så mange andre måter å nå dem på.

Utfordringen er at mange land i Afrika sør for Sahara var i en vanskelig økonomisk situasjon allerede før pandemien oppsto. Nå er det enda tøffere, blant annet på grunn av reduserte skatteinntekter.

– Allerede før pandemien var de offentlige finansene i en ganske ut-satt situasjon. De er derfor ikke i en posisjon der de kan øke de offentlige utgiftene særlig mye. Det er en utfordring, sier Sen.

Han savner en samordnet reaksjon fra det internasjonale samfunnet på utfordringene pandemien gir i fattige land.

Der rike land har brukt i størrelsesorden ti prosent av BNP eller mer på støttetiltak for å motvirke de negative økonomiske konsekvensene av pandemien, viser anslag av lavinntektsland har brukt to prosent. Afrika sør for Sahara har ifølge Sen i gjennomsnitt brukt mindre enn både Latin-Amerika og Asia.

– Det internasjonale samfunnet må finne måter å kanalisere mer ressurser til afrikanske land, sier Sen.

Han tar til orde for mer bistand, gjeldslette og tildeling av økte ressurser til utviklingsland gjennom IMF. ■

12 **Aktuelt**

Korona-ledige i Kenya får ca

Kenyansk ungdom som har mistet inntekt på grunn av koronapandemien får hjelp gjennom programmet Kazi Mtaani. **Av Brian Ngugi, i Nairobi, Kenya**

Kenya ble det statlige National Hygiene Programme, mest kjent som Kazi Mtaani («gatearbeid» på swahili), lansert av president Uhuru Kenyatta i mai. Målet er å hjelpe ungdom som har mistet inntekt som følge av statlige koronarestriksjoner. Programmet retter seg både mot de som har mistet jobben i formell sektor og sysselsatte i uformell sektor.

Myndighetene har satt av 10 milliarder kenyanske shilling (80 millioner kroner) til programmet.

Allerede før covid-19 var ungdomsarbeidsledighet et stort nasjonalt problem i Kenya. Om lag 800 000 unge kenyanere kommer inn på arbeidsmarkedet hvert år, men bare en liten andel av dem får tilbud om fast jobb.

Det er anslått at arbeidsledigheten blant ungdom i Kenya er på 35 prosent, og at 80 prosent av de arbeidsledige i Kenya er under 35 år.

Uten andre muligheter må de fleste av dem ta til takke med tilfeldige jobber som knapt dekker utgiftene til mat. Mange ender opp i kriminalitet eller prostitusjon.

Mistet jobben, får inntekt

Covid-19-restriksjonene førte til at mange bedrifter gikk konkurs, måtte gå til oppsigelser eller sende ansatte ut i permisjon uten lønn. Kazi Mtaani er derfor en kjærkommen mulighet for inntekt. Programmet retter seg mot 200 000 ungdommer, for det meste bosatt i uformelle boligområder.

For å kunne motta støtte må deltakerne gjøre «samfunnsnyttig arbeid».

Emily Kiraithe, som bor i bydelen Kayole i Nairobi, er en av de som deltar i programmet. Før covid-19 arbeidet hun som servitør i en bar i nabo-bydelen. Hun mistet jobben etter at myndighetene bestemte at alle barer skulle stenges som en del av tiltakene mot smittespredning.

– Jeg fikk betalt 300 shilling (25 kroner) per dag i lønn. Men jeg kunne ende opp med mer, siden de faste kundene pleide å gi godt med tips. Da covid-19 kom, visste jeg ikke hva jeg skulle gjøre, forteller hun.

Eieren av baren følte seg også like hjelpeløs, ifølge Kiraithe.

– Den dagen baren stengte satte vi oss ned og spiste og drakk og ba, sier hun.

Servitøren har ikke fått noen lønn utbetalt etter at bar-stengningen ble innført. Det var derfor en stor lettelse da myndighetene lanserte Kazi Mtaani-programmet, der Kiraithe søkte om å få delta. Nå er hun i stand til å forsørge seg selv og sin tre år gamle sønn.

– I begynnelsen var jeg avhengig av hjelp fra slektninger og venner. Moren min i Meru kunne for eksempel sende meg matvarer en gang i uka. Nå er jeg ikke avhengig av andre. Med Kazi Mtaani får jeg en daglig lønn på 455 shilling. Det er nok for meg og sønnen min. Jeg er til og med i stand til å spare litt penger, slik at vi har råd til mat også om utbetalingene er forsinket.

– **Mindre kriminalitet**
Yusuf Ibrahim, som arbeider i administrasjonen av programmet, mener myndighetene fortjener ros fordi Kazi Mtaani bidrar til både bedre sanitære forhold i de fattige bydelene og til redusert kriminalitet.

– Noen av de som ble rekruttert i starten var ungdommer som ikke

Ibrahim Kevin Omondi (t.v.) og Swaleh Ali samler inn søppel i bydelen Majengo i Nairobi. Omondi og Ali er medlemmer i Wapole Kijee, en organisasjon som støtter arbeidsledig ungdom.

sh for arbeid

hadde fullført skolegang og var medlemmer av kriminelle grupper som «Gaza». Nå trenger de ikke å rane folk. Noen av dem har faktisk sagt til meg at de ikke vil tilbake til kriminalitet. De håper at myndighetene vil finne en måte å videreføre et tilbud etter oktober, da programmet etter planen skal avsluttes, sier Ibrahim.

Ken Makori, som er har en bachelorgrad i arkitektur, er en annen av deltagerne i Kazi Mtaani. Han er nå på et 12-måneders hospitantengasjement i transport- og boligdepartementet som administrerer ordningen.

– Det har gått to år siden jeg tok siste eksamen, men jeg har ennå

ikke fått jobb. For øyeblikket er jeg fornøyd fordi jeg blir betalt 25 000 shilling i måneden. Det er nok for meg, siden jeg er single, sier Makori.

Gir ringvirkninger

Ifølge Charles Hinga, departementets ekspedisjonssjef med ansvar for boliger og byutvikling, har programmet hatt stor betydning for de fattige bydelene, siden pengene som utbetales fører til ringvirkninger i den lokale økonomien.

Samtidig har det vært utfordringer. Det har vært protester mot forsinkede utbetalinger, påstander om mindre utbetalinger enn forventet og at noen har blitt favorisert framfor andre.

Hinga sier imidlertid at forsinkelsene skyldes at deltagerne har fylt inn feil data for nasjonale ID-numre, telefonnumre som ikke virker og manglende registrering på M-Pesa, mobilbetalingstjenesten der utbetalingene skjer. ■

«Den dagen baren stengte, satte vi oss ned og spiste og drakk – og ba.»

Emily Kiraithe, arbeidsledig servitør.

Mevion Mbewe jobbet i markedsavdelingen i et transportfirma. Nå livnærer han seg på salg av frukt og grønnsaker til naboer i strøket der han bor.

Fra dress og slips til egg og tomater

Før iførte han seg designer-dress når han skulle på jobb. Nå har 47 år gamle Mevion Mbewe skiftet antrekk til klær som tåler å bli skitne. Hver morgen setter han opp markedsboden sin utafor huset han bor i, og selger egg, tomater og grønnsaker.

Av Jeffrey Moyo (tekst) og Wilfred Kajese (foto), i Harare

FOR BARE FEM måneder siden hadde Mbewe god jobb og god lønn, og leide et hus i den fasjonable Harare-forstaden Avondale. Nå har han flyttet til foreldrenes gamle hus i den trangbodde bydelen Highfields.

Koronapandemien har rammet Zimbabwe økonomi hardt. Landet har hatt en nasjonal lockdown siden 30. mars. Også mange middelklasseborgere, som Mbewe, opplevde et plutselig fall fra velstand til armod.

– Jeg arbeidet i markedsavdelingen i et transportfirma som importerte bygningsmaterialer fra Sør-Afrika. I april måtte firmaet stenge, og jeg ble arbeidsløs, forteller Mbewe til Bistandsaktuelt.

Regjeringen tillot bare transport av «viktige varer» over grensa, og firmaet Mbewe arbeidet i havnet ikke i den kategorien.

Fikk lønn i dollar

På samme måte som andre med det privilegium å arbeide i solide firmaer, var Mbewe så heldig å få utbetalt lønna i amerikanske dollar. Det skjermte ham mot de verste virkningene av en galopperende inflasjon og en stadig svakere økonomi, forteller han.

Inflasjonen i Zimbabwe ligger over 800 prosent. Økonomien har lenge vært i koma og har blitt enda verre på grunn av koronapandemien. Ulike restriksjoner har ført til at mange firmaer har måttet stenge og ansatte har mistet sine jobber.

Seks måneder etter at de stengte ned landet, har regjeringen ennå ikke gjort noe for å støtte folk som Mbewe, som har mistet jobben. Løftene om kontantstøtte til sårbare familier som rammes av covid-19-tiltakene, er heller ikke innfridd.

Folk som arbeider i den uformel-

le økonomien i byene og mangler fast inntekt er blant de som har fått merke følgene av restriksjoner og sikkerhetsstyrkenes håndtering av unntakstilstanden. Markeder er blitt stengt og offentlig transport stanset. Det ødelegger gateselgernes muligheter til å tjene penger.

Gateselgere i krise

Gateselgernes organisasjon, the Vendors Initiative for Social and Economic Transformation (VISET), har merket økt pågang fra desperate medlemmer.

– Vi har gitt juridisk bistand til gateselgere som har blitt brutalt jaget under nedstengningen, og hjulpet dem med å få tilbake varer som er blitt konfiskert av myndighetene, sier Samuel Wadzai, leder for gateselgernes forening.

Han mener gateselgerne er den gruppen som er blitt hardest rammet av de negative virkningene av koronapandemien.

Prosper Chitambara er direktør for fagbevegelsens forskningsinstitutt Labour and Economic Development Research Institute of Zimbabwe, som er tilknyttet the Zimbabwe Congress of Trade Unions (ZCTU). – Landets allerede svekkede økonomi vil trenge lang tid for å komme seg etter virkningene av pandemien, sier han.

De økonomiske virkningene av covid-19 henger først og fremst sammen med handelshindringer, reiseforbud og stengte grenser, ifølge ZCTU.

– Koronaviruset har omfattende og langsiktige virkninger. Økonomien er ventet å krympe med minst 10 prosent. Nedstengningen for å bremse koronaviruset har forverret situasjonen for vanlige folk, sier Chitambara til Bistandsaktuelt. ■

14 **Aktuelt****Sør-Afrika:**

Når staten svikter, hindrer «black tax» full krise

Solidaritetshandling eller tyngende kulturell arv? «Black tax» kaller noen det når den sørafrikanske middelklassen deler lønna si med slektninger. Andre ser det som et skritt på veien mot et bedre liv for alle. Uansett har koronapandemien økt presset mot Sør-Afrikas svarte middelklasse.

Av Görrel Espelund (tekst) og Eric Miller (foto), i Sør-Afrika

Læreren Mswazi Thenjekwayo giftet seg under koronapandemien, men det ble ikke helt som han og hans forlovede hadde sett for seg.

– I vår kultur er bryllup en fest for hele slekta og nabolaget, men vi fikk ikke samle mer enn 50 personer til feiringen, og det smertet. Samtidig var det bra, for det ble ikke så dyrt, sier han.

Thenjekwayo arbeider som språklærer på ungdomsskolen Bloekompos utenfor Cape Town.

Bistandsaktuelt møtte han også før pandemien. Da fortalte han og kollegaen Lusindiso Cekiso at de begge hadde valgt læreryrket fordi det var en raskt vei til en sikker inntekt. – Jeg elsket IT og ville helst studert det videre. Men læreryrket er stabilt og våre drømmer får vente, sa Lusindiso Cekiso.

Thenjekwayo la til at læreryrket også er en måte å forandre gamle uretter fra apartheidtiden.

– Det er et ansvar vi har, å gjøre en forskjell og skape forandring. Jeg ble oppdratt av familiene i nabolaget vårt i Johannesburg. Siden tok farfars bror meg til Cape Town. Han sørget for å gi mange av slektens barn en utdanning, og var familiens eneste mannlige forbilde.

En bemidlet slektning

At en bedre bemidlet slektning tar ansvar for storfamilien er vanlig blant svarte i Sør-Afrika.

Ifølge Statistics South Africa tjener en hvit sørafrikaner i gjennomsnitt fem ganger mer enn en svart. Et kvart århundre etter at demokratiet ble innført lever fortsatt nesten halvparten av landets voksne under den

nasjonale fattigdomsgrensa, som tilsvarende snaut 900 kroner per måned, de fleste av dem svarte.

Regjeringen har prøvd å jevne ut de økonomiske forskjellene med ulike støttetiltak, og av 58 millioner innbyggere får 17 millioner en eller annen form for støtte. Det omfatter alt fra noen hundre i barnebidrag til en statlig pensjon som ligger ett kneppt over fattigdomsgrensa.

Statistikken er fra tida før koronapandemien. Da viruset kom slo det beina under mange av familiene som hadde forsørgere i serviceyrker, mange med strøjobber og uformelle arbeidsforhold. Regjeringen innførte da et nytt bidrag for alle over 18 år uten jobb eller statlig støtte. Bidraget er på tilsvarende 180 kroner i måneden, og skal betales ut fram til og med oktober. Eksakt hvor mange som har fått dette ekstrabidraget er det ikke full oversikt over ennå.

Verst rammet i Afrika

Sør-Afrika er det afrikanske landet som helsemessig og sosialt er blitt rammet hardest av pandemien, med over 100 000 smittet av covid-19 og rundt 12 000 døde.

Læreren Thenjekwayo forteller at de fleste av dem han kjenner har mistet jobben, og har vanskelig for å

«I mine øyne finnes det ingen svart middelklasse, vi er bare en masse mennesker som lever et liv med gjeld.

Sibongile Fisher, skribent.

Forfatteren Niq Mhlongo tok initiativet til antologien Black Tax. Han beskriver fenomenet som et sentralt spørsmål for alle svarte sørafrikanere, men et spørsmål som sjelden diskuteres åpent.

Foto: Alet Pretorius

forsørge seg selv og familiene sine.

– Jeg og noen nære venner har dannet en støttegruppe der vi hjelper hverandre økonomisk om noen har vansker med å klare hverdagsutgifter som mat og transport, sier han.

Også læreren har en stor slekt, og kravene har økt under koronapandemien.

– Det er en ære å bidra

– Er dine bidrag en form for «black tax»?

– Vi regner oss til den lavere middelklassen, og for meg høres uttrykket «black tax» ut som noe påtvunget. Men jeg synes det er en ære å bidra, selv om det betyr at vi må stramme livreima. For oss med lave inntekter er det en tung byrde, men for meg handler det om stolthet, sier Thenjekwayo.

«Black tax» er begrep som de siste årene er blitt diskutert mye i den svarte befolkningen i Sør-Afrika. Det beskrives iblant som en uformell inntektsutjevning innen slekt og familie. Diskusjonene om fenomenet begynte å dukke opp for noen år siden, om lag samtidig som den svarte sørafrikanske middelklassen vokste. Mange tar avstand fra uttrykket «skatt» og kaller det i stedet et «familieanliggende».

Andre gjør en klar kobling mellom «black tax» og landets historie. Svarte familier var økonomisk ekskludert under årene med apartheid, og klarte aldri å sikre økonomisk trygghet for seg og sin familie.

Kollektiv trygghet

«Under apartheid utviklet vi en overlevelsestrategi som baserte seg på kollektivet. Den ble vår kultur. [...] Det ligger i vår kultur å ikke stå pas-

Sibongile Fisher tegner et sirkeldiagram for å forklare hvordan lønna hennes fordeles. – Da jeg begynte å jobbe ble «black tax» åpenbart. Lønnsutbetalingen min var ikke bare min, sier hun.

Foto: Eric Miller

sivt og se andre lide,» skriver forfatteren og skribenten Sibongile Fisher i boka *Black Tax, Burden or Ubuntu?*

Hun er en av 26 forfattere som har bidratt med hver sin betraktning om «black tax». Noen av skribentene påpeker at fenomenet alltid har eksistert i den svarte kulturen og er en del av «ubuntu» – eller medmenneskelighet. Andre peker på baksida av denne «svarte skatten» og løfter fram ei usunn blanding av forventninger, dårlig samvittighet, utakknemlighet og gjeld.

– Jeg hørte uttrykket første gang for tre års tid siden, til tross for at jeg selv er et produkt av «black tax», sier Sibongile Fisher.

– Min mamma var veldig ung da hun fikk meg, og jeg vokste stort sett opp hos min tante. Da jeg begynte å jobbe ble «black tax» åpenbart. Lønnssekken min var ikke bare min. Jeg har en sønn som bor hos mamma, og en del av lønna går til dem. I tillegg sender jeg litt penger til min tante. Om det er noen andre slektninger som trenger hjelp, stiller jeg opp. Men de må selv ha en plan for hvordan de i framtida skal forbedre livene sine.

– De har ikke engang studielån!

Er du svart og yrkesaktiv, står du i en evig konflikt mellom egne drømmer og ansvaret for andre, forklarer Sibongile Fisher. Om hun sammenlikner seg med sine hvite kolleger blir forskjellen åpenbar.

– De trenger ikke sende penger til sine slektninger, og mange av dem har ikke engang studielån, fordi familiene hadde råd til å betale universitetsutdannelsen deres.

Neste alle svarte universitetsutdannede har studert på lånte penger fra staten. De fleste er familiens eller slektens første akademiker, og etter utdannelsen forventes de å få en bra jobb med høy lønn.

– I mine øyne finnes det ingen svart middelklasse, vi er bare en masse mennesker som lever et liv med gjeld. Skal vi noen gang bryte fattigdomssyklusen må vi begynne å snakke om gjeldsberget, sier Sibongile Fisher.

– Vi fyller på der staten svikter

Regjeringens løfte om ett bedre liv for alle har vist seg å være et politisk svik, mener hun, siden det ikke går an å leve av de statlige bidragene.

– Vi som har ei bra lønn må rett og slett fylle på der staten burde tatt større ansvar for sine innbyggere, sier hun.

Samme synspunkt kommer ofte fram i diskusjonene om «black tax». Når regjeringen lover verdige boliger til alle, men ikke leverer, bygger barna et nytt hus til foreldrene. Når regjeringen lover strøm og vann i alle boliger, men ingenting hender, da tar et barnebarn på seg ansvaret for at

Lærerkollegene Mswazi Thenjekwayo og Lusindiso Cekiso valgte læreryrket fordi det skulle gi en rask vei til fast stilling og trygg inntekt. – Våre drømmer får vente, sier Cekiso (til h.). Foto: Eric Miller

besteforeldrene skal få en mer bekvem alderdom.

Niq Mhlongo er forfatter og tok initiativet til antologien om «black tax», som Sibongile Fisher har medvirket i.

– Jeg så at mange diskuterte «black tax» på sosiale medier. Det er et sentralt spørsmål for svarte sørafrikanere, men et emne vi sjelden snakker åpent om. Vi må finne en balanse mellom hva som forventes av oss kulturelt og den moderne virkeligheten vi lever i, sier Niq Mhlongo.

Tittelen til tross er han en av dem som vender seg mot uttrykket «skatt» og heller snakker om «handlinger som løfter familiens velferd».

– En selvsagt plikt

– Jeg vokste opp i en tradisjonell familiestruktur. Det innebærer at om en av oss rammes av en ulykke, så rammes hele familien. Det er derfor selvsagt at jeg bidrar til familiens helse og velstand, for å føre vårt navn videre, sier han.

Niq Mhlongo forlot Sør-Afrika rett før koronapandemien, til et planlagt opphold i Berlin.

– Jeg har mye kontakt med familie

og venner hjemme. Flere jeg kjenner er blitt arbeidsløse. I en familie der det tidligere var to eller tre inntekter å fordele mellom ti familiemedlemmer, er det kanskje bare en person som fortsatt arbeider og må forsørge resten, sier han.

Hver måned sender han penger hjem, som blant annet skal gå til barnas skolegang. Nå må hans bidrag fordeles mellom flere personer, siden familiens inntekter er blitt redusert under koronapandemien.

– Vi afrikanere lever i et fellesskap. Om noen ikke kan betale skoleavgiften til barna sine, om et hus som en slektning eier risikerer å innløses, da lager vi en plan for hvordan vi kan hjelpe til. Samtidig tvinger korona oss til å omvurdere hvem vi virkelig kan regne til familien. Det strider mot vår kultur å nedskalere antallet familiemedlemmer og ikke lenger ta med alle i storfamilien. Men vi har ikke lenger noe valg, sier Niq Mhlongo. ■

Obs! Bildene i artikkelen, der intervjuobjektene opptre offentlig uten maske, er tatt før koronapandemien.

Da nett- kriminelle stjal 100 norske bistands- millioner

– Jeg tror vi er utsatt for svindel. Det er en transaksjon på 10 millioner dollar, sier Cathrine Conradi på telefon til sin sjef, administrerende direktør Tellef Thorleifsson. Minutter i forveien har finansdirektøren i Norfund gått fra tanken om en avslappet langhelg til full alarm-beredskap. Med ett har hacking, forfalskning av epost, nettsvindel og hvitvasking kommet på dagsorden i bistands-Norge.

Av Jan Speed

I ngen hadde drømt om at dyktige kriminelle utnyttet et koronastengt bistands-Norge til å fjerne de siste digitale sporene etter Norges største digitale bankran og historiens mest omfattende svindel av offentlige bistandsmidler.

Men det var akkurat det som skjedde.

Dette er historien om hvordan det kunne skje og hvilke etterdønninger ranet fikk.

Fram til 30. april var det lite aktivitet på Norfunds hovedkontor på Fridtjof Nansens plass i Oslo. I knapt seks uker hadde Norge vært koronastengt. Det gikk mot en kjølig 1. mai og langhelg.

Norfund er Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland, og overfører hvert år flere milliarder kroner til partnere over hele verden. Denne torsdagen sitter finansdirektør Cathrine Conradi på et møterom med utsikt tvers over plassen mot Rådhuset. Det er da det skjer. Midt under et videooverført allmøte for Norfunds ansatte rundt om i

verden, får Conradi en urovekkende beskjed.

– Det er Asia-teamet som kontakter meg og sier at vi har blitt utsatt for en svindel, forteller finansdirektøren til Bistandsaktuelt.

Ringer en sjokkert Norfund-sjef

Kriseberedskaps-treningen slår inn. Hun ringer sjefen.

– Det kom som lyn fra klar himmel. Jeg var selvfølgelig overrasket og sjokkert, medgir administrerende direktør i Norfund, Tellef Thorleifsson, i etterkant.

En utbetaling på 9.888.055 dollar (rundt 100 millioner kroner) som seks uker tidligere skulle ha gått til mikrofinansinstitusjonen LOLC Plc i Kambodsja, har havnet på en falsk konto.

Det er en konto i Mexico, opprettet i navnet til LOLC. Millionene som skulle hjelpe fattige på landsbygda i Kambodsja til å etablere småbedrifter, er trolig blitt stjålet.

Så snart Conradi legger på, drar Thorleifsson til hovedkontoret i Oslo sentrum. Samtidig tar finansdirektøren en telefon til banken og prøver å finne ut hvor pengene er.

– Vi stopper på dette tidspunktet alle utbetalinger fordi vi ennå ikke vet hva dette dreier seg om og hvordan det har skjedd, forteller hun.

Tellef Thorleifsson, direktør i Norfund.

Foto: Jan Speed

DNB, som er Norfunds bankforbindelse, kontakter involverte banker for å forsøke å spore og tilbakekalle betalingen. Banken varsler også om hendelsen gjennom sitt internasjonale meldingssystem.

Informererer UD

Norfund setter krisestab med Thorleifsson, Conradi og juridisk direktør Thomas Fjeld Heltne.

– Vi tar selvfølgelig også kontakt med politiet med en uformell anmeldelse for å få bistand til å håndtere situasjonen, sier Conradi.

Møtene varer utover kvelden og natt til 1. mai.

– Styret blir innkalt dagen etter. Det blir full rulle. Vi setter i gang en hel masse, forteller Thorleifsson.

Utenriksdepartementet, som er Norfunds «eier», blir orientert per telefon.

Spørsmålene er mange: *Hvor dypt er vi infiltrert? Har de vært inne på flere kontoer? Hvordan har det skjedd? Er det utro tjenere? Er det svikt hos selskapet som leverer it-tjenester? Kan vi få pengene tilbake? Hvorfor har det tatt 6 uker å oppdage? Er det farlig å sende eposter?*

– Det gjør forferdelig vondt. Tanken på at vi skal ha tapt, blitt frastjålet, så mye penger, stikker dypt inn i magen. Jeg tenker på om det er noe vi kunne ha gjort for å forhindre det fra

å skje og hvordan dette kunne skje, sier Thorleifsson.

– Vi forvalter fellesskapets penger, og at så mye blir stjålet er innmari vondt. Jeg lå våken og hadde det vondt veldig lenge. Samtidig forsøkte jeg å tenke på hva må vi gjøre av tiltak, hvem skal være informert, og så videre.

Intens jobbing

I ettertid beskriver finansdirektør Conradi den første perioden i mai som «voldsom».

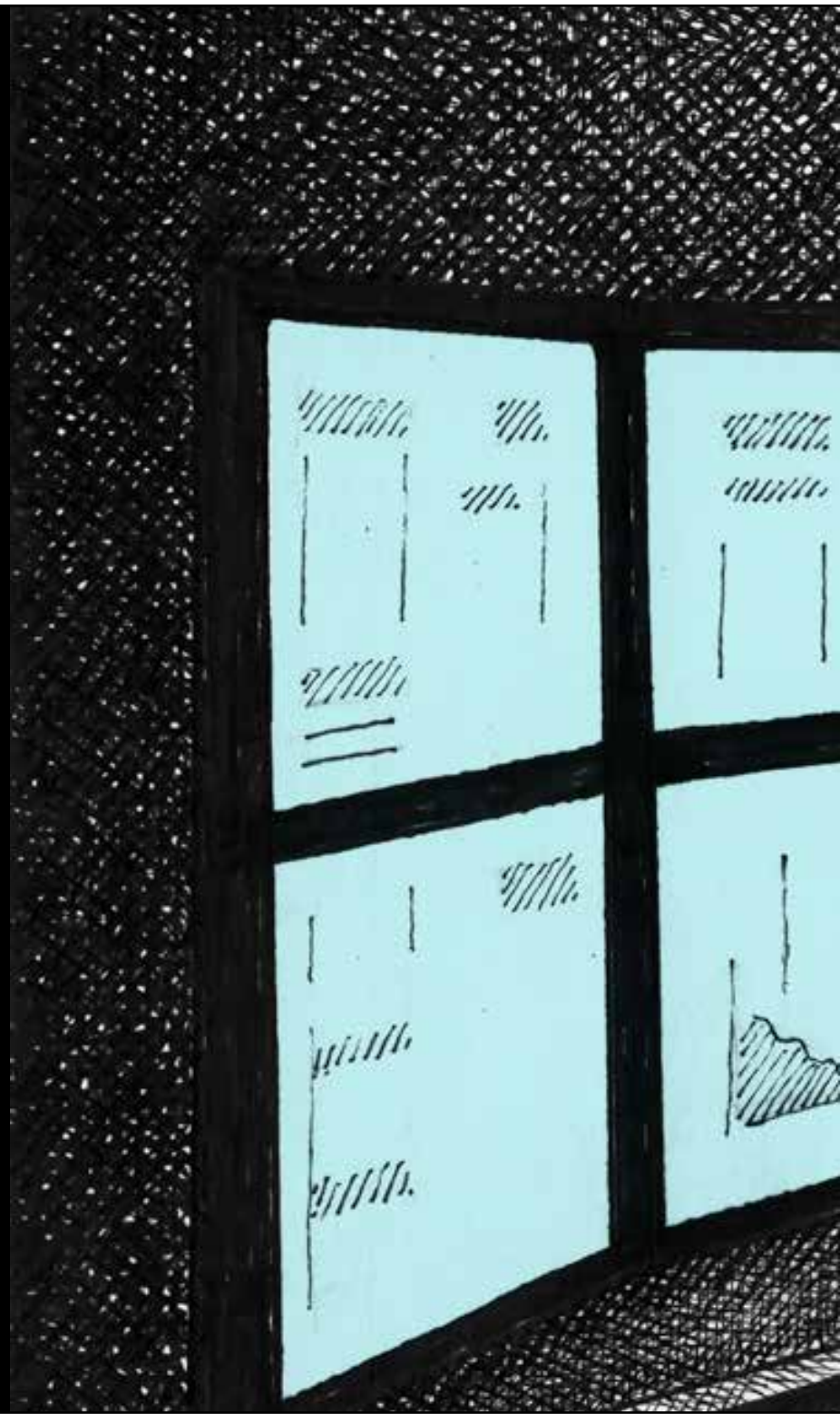
– Det er massivt. Det er veldig mye informasjon som skal tas inn og verifiseres, og du skal få oversikt over hva som har skjedd. Vi jobber døgnet rundt, også i ulike tidszoner, fordi vi har å gjøre med både vårt kontor i Bangkok og finansinstitusjonen i Kambodsja. Vi jobber også på spreng for å få inn en formell anmeldelse, og i den må vi ha en oversikt over det vi tror har skjedd.

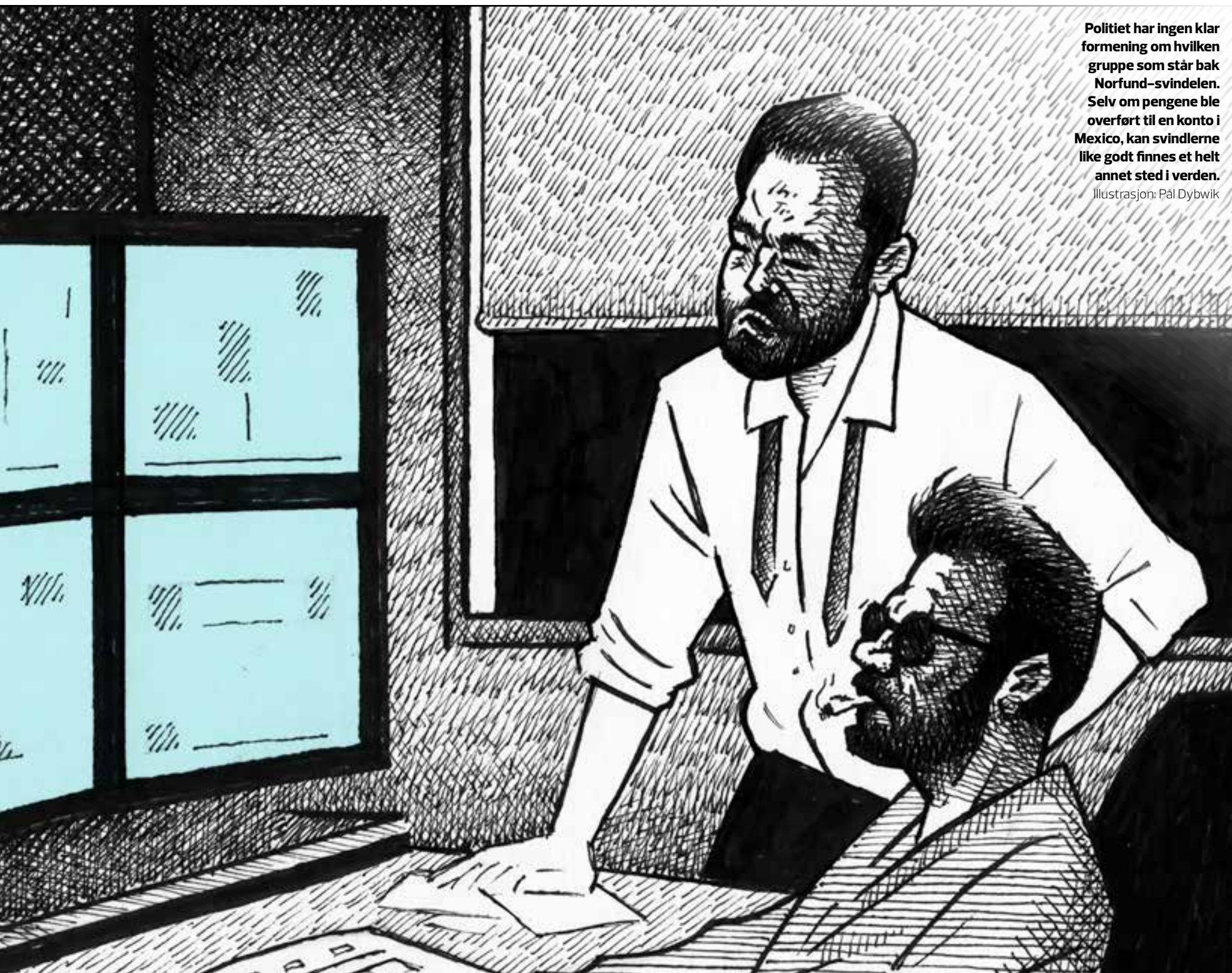
Disse dagene jobber krisestaben intenst, men de kan samtidig ikke trekke inn for mange mennesker. På dette tidspunktet er det ennå bare noen få i Norfund som vet om svidelen.

– Vi kan ikke informere egen organisasjon før vi har et overblikk over hendelsene selv. Og vi kan heller ikke på det tidspunktet utelukke at Norfund-ansatte var involvert. Det var

«Det kom som lyn fra klar himmel.»

Tellef Thorleifsson, administrerende direktør i Norfund

Politiet har ingen klar formening om hvilken gruppe som står bak Norfund-svindelen. Selv om pengene ble overført til en konto i Mexico, kan svindlerne like godt finnes et helt annet sted i verden.

Illustrasjon: Pål Dybwik

utrolig ubehagelig, forteller Conradi.

– Jeg var så vidt hjemom for å sove litt, men i hodet mitt var jeg «på». Vi startet jo nærmest en etterforskning internt for å forstå dette bildet. Det er intenst, men vi jobbet strukturert, og etter hvert ga det en god følelse av at vi jobber med de riktige tingene, sier hun.

Krisestaben setter opp ulike arbeidsområder: Pengestrømmer, politianmeldelse, og IT-sporet. Arbeidsgruppene som deltar i dette, blir etter hvert supplert med fagfolk fra cyberkrim-teamet i konsulentfirmaet PwC og et advokatkontor.

Behov for hemmelighold

Alt må holdes hemmelig mens politiet nøster i de få nett-trådene som finnes.

– For oss er det viktig i startfasen at gjerningspersonene ikke er klar over at saken er under etterforskning av politiet. Vi antar at de vil forsøke å komme unna med pengene og begynne å slette spor om de er klar over at saken er anmeldt, forteller politiadvokat Eivind Kluge, i seksjon for finans- og spesiallovgivning ved Oslo politidistrikt.

Kluge og etterforskningsteamet har en god del erfaring fra større svindelsaker tidligere. Det er en del faste spor som er relevant å gå etter. De følger pengesporet og IP-sporet – forskjellige måter å identifisere hand-

linger som har foregått på internett.

– Det viktigste i en slikt sak er å lokalisere og forsøke å identifisere gjerningspersonene, og selvfølgelig er det viktig å forsøke å finne pengene og eventuelt stanse videre-overføring av disse, sier Kluge.

Forvarsel i 2018

Norfund hadde fått et forvarsel om nettkriminelles interesse for utviklingsbransjen for to år siden. Da ble en av deres partnere utsatt for svindel. 800.000 dollar som skulle overføres til Norfund havnet på en falsk konto.

Dette var et bedrageri av typen «direktørbedrageri», der gjerningsmennene opprettet falske e-postadresser. De kriminelle fremsto som Norfunds ansatte i kommunikasjonen med partneren.

I etterkant av hendelsen i juni 2018 ble det iverksatt en rekke tiltak i Norfund for å styrke både IT-sikkerhet, bevissthet rundt denne typen kriminalitet og betalingsrutiner.

– Dette var tydeligvis ikke nok, innrømmer Thorleifsson.

I en rapport som konsulentfirmaet PwC overleverte styret i Norfund i slutten av juni, påpekes det at en rekke tiltak ble forsinket av ulike årsaker. PwC mener at dersom disse sikkerhetstiltakene hadde vært gjennomført tidligere, ville svindlernes

nettangrep vært vanskeligere å gjennomføre i 2020.

Kriminelle leste e-post

Den pågående svindelsaken ser ut til å ha startet etter sommeren 2019. Trolig gjennom det som kalles nettfisking, «phishing», klarer de kriminelle å sikre seg brukernavn og passord til en ansatt ved Asia-kontoret til Norfund i Bangkok. Dette var i slutten av september i fjor.

I sju måneder leser svindlerne e-postkorrespondansen, i ro og mak.

De forstår at Norfund er i ferd med å etablere et samarbeid med en mikrofinansinstitusjon i Kambodsja. De forstår etter hvert også at utbetalingen av et lån til institusjonen er nært forestående. En samarbeidsavtale om et lån på 100 millioner kroner blir undertegnet i februar 2020, og opplysninger om den nye partneren, blir lagt ut på Norfunds hjemmeside:

«*LOLC (Cambodia) Plc. is a rapidly growing, regulated microfinance institution in Cambodia with a focus on serving entrepreneurs and families at the base of the socio-economic pyramid with the economic opportunities to transform the quality of their lives.*»

Det visste gjerningsmennene trolig for lengst.

Ved å saumfare e-post fra Norfund gjennom flere måneder visste svind-

lerne hva folk het, de kjente til begrepene og visste hvilket språk som ble brukt. De kunne senere henvise til tidligere mailer slik at det fremsto som svært troverdig.

Får nyss om pengeoverføring

I begynnelsen av mars får svindlerne nyss om pengeoverføringen som skal finne sted.

I løpet av 24 timer har de etablert et konto i LOLCs navn i en av de største bankene i Mexico, Banco Mercantil del Norte. De oppretter samtidig falske e-postkontoer med navnene til utvalgte Norfund- og LOLC-ansatte.

I løpet av den neste uken sender svindlerne flere falske e-poster til Norfund. I e-postene forklarer de hvorfor den opprinnelige betalingsinformasjonen må endres og at det istedet er den nye kontoen i Mexico som skal brukes. Korrespondansen ser tilforløst korrekt ut.

Svindlerne overbeviser Norfund at ved bruke en meksikansk bank vil man unngå en del forsinkende mellomledd, og 16. mars gis det klarsignal om at 10 millioner dollar kan sendes fra Norfunds konto i DNB i Norge til LOLC-kontoen i Mexico.

At pengene skulle utbetales til Mexico og ikke til Kambodsja vekker heller ikke oppsikt i DNB.

– Det er ikke uvanlig for DNBs kunder at et mottakerland og et →

18 Aktuelt

← adressefelt ikke stemmer overens. Så det det er ikke det vi kaller en anomali sånn sett, forklarer Terje Aleksander Fjeldvær, som er leder av DNBs Financial Cyber Crime Center (FC3).

I perioden fra 1. januar 2018 og frem til bedrageriet hadde Norfund gjennomført om lag 2160 utbetalinger, inkludert til leverandører og ansatte. 346 av disse gikk til et annet land enn der selskapet er lokalisert. Dette er normalt i i internasjonalt næringsliv.

– Vi forstod ikke at noe var feil i denne transaksjonen før alarmen gikk 30. april. Vi har prosesser for å bekrefte mottak av penger i transaksjoner. Det hadde vi også fått i dette tilfellet, men den kom fra svindlerne og ikke den reelle motparten, forklarer finansdirektør Conradi.

– Norfund betaler til mange ulike land. Det er ikke uvanlig at det tar litt tid fra pengene utbetales fra Norge til de kommer inn på konto hos mottaker gjennom mellombanker.

To saker kobles

For gjerningspersonene var det imidlertid ikke nok med 100 millioner kroner. Etter at LOLC-pengene var blitt overført i midten av mars, ble Norfund utsatt for et nytt forsøk på svindel i april. Om det er samme gruppe er ikke helt sikkert, men flere likhetstrekk kan tyde på det, mener eksperter fra PwC.

Norfund skulle gjøre en utbetaling til en annen finansinstitusjon i Kambodsja, First Finance, som de hadde et etablert forhold til. Dette er i midten av april.

I siste liten ønsker mottaker tilsynelatende en endring av kontodetaljer, men denne gangen er det heldigvis en Norfund-ansatt som fatter mistanke.

Dette gjorde bedrageriet mulig

I begynnelsen av juli oversendte PwC resultatene av en uavhengig granskning til styret i Norfund. Deres konklusjon er at det var en kjede av hendelser som gjorde bedrageriet mulig.

Gjennomgangen viser at investeringsfondet Norfunds rutiner og systemer ikke har vært robuste nok til å stå imot denne type svindel. Samtidig påpeker PwC at det var ingen enkeltstående svikt som var hovedårsaken, men at «det var en kombinasjon av flere forhold som gjorde Norfund mer utsatt for bedrageri».

Eksperter på cyberkriminalitet i PwC mener at Norfund ikke handlet raskt nok etter 2018 med å iverksette tiltak mot en ny og mer avansert form for datakriminalitet. Hadde de gjort dette, hadde svindeloperasjonene trolig vært «mer vanskelige å gjennomføre».

Det statlige fondet har også manglet innkjøpskompetanse på IT-sikkerhet. Det er vært en uklar fordeling av roller og ansvarsforhold mellom Norfund og selskapet som driver deres IT-systemer. PwC mener Norfund burde hatt mer fokus på «worst case»-tenkning – forberede seg bedre på det verst tenkelige ved å vurdere svakheter i egne systemer og rutiner. PwC mener også at sikkerhet hadde lite fokus blant fondets ansatte.

– Forsøk nummer to får vi avverget fordi prosjektleder hos oss reagerer på endring av bankdetaljer. Det er da til en relasjon vi har hatt fra før, sier Conradi.

En kontroll-telefon avslører at de nye bankdetaljene er tilknyttet en mistenkelig konto i Mexico. De to sakene settes i sammenheng. Den store svindelen er oppdaget.

Fargekodet oversikt

– Et av de første spørsmålene jeg stilte meg da jeg oppdaget dette, er hvordan det kan skje at disse pengene ikke ble purret opp av mottaker. Det var noe jeg ikke forsto, sier Conradi.

Hun ber LOLC om å oversende e-post-korrespondansen de tror de har hatt med Norfund.

– I det vi får kopi av de første mailene ser vi raskt at vi at Norfund har kommunisert ting som jeg på det tidspunktet vet ikke stemmer. Mailene ser ut som de er reelle og at de kommer fra reelle Norfund-ansatte, men med et innhold som jeg er helt sikker på ikke er riktig, forteller Conradi.

I løpet av den første langhelgen begynner Norfund å få innsikt i det intrikate svindeloppdraget som har skjedd.

I et lukket møterom på Rådhusplassen får vi se en tidslinje over mailkorrespondansen mellom Norfund og LOLC. Den er håndskrevet og fordeler seg over flere flippover-ark.

Alle oppføringene er konvertert til norsk tid, og mailene er klassifisert og fargekodet. *De blå* er regulære e-poster mellom de reelle partene. *De grønne* er interne mailer i Norfund. *De røde* er falske e-poster mellom forbryterne og LOLC, mens *de svarte* er mellom svindlerne og Norfund. Korrespondansen er omfattende.

I februar, da låneavtalen mellom Norfund og LOLC ble undertegnet, er det bare *blått* på tidslinjen. Deretter blir det gradvis mer blandet. I nesten en måneds tid etter 16. mars er fargene *rødt* og *svart*.

Norfund og LOLC var lenge i god tro. Det norske statlige investeringsfondet og mikrokredittinstitusjonen i Kambodsja trodde at de maillet til hverandre, men i realiteten kommuniserte begge parter med forbryterne.

Narremail på narredagen

Samme dag som pengene blir sendt til den falske kontoen mottar LOLC i Kambodsja en mail fra det de tror er en Norfund-ansatt. I e-posten opplyses det at pengeoverføringen trolig blir noe forsinket på grunn av covid-19-krisen.

Omtrent samtidig sender svindlerne en falsk bekreftelse på vegne av LOLC til Norfund. Her opplyses de at pengene er mottatt. Kanskje var det ironisk ment fra forbrytternes side? Bekreftelsen blir sendt på selveste «narredagen», 1. april,

– På begge sider har de forfalsket e-postadresser til personer og organisasjoner. Hensikten er å kunne holde oss (*Norfund og LOLC i Kambodsja, journ. annm.*) fra hverandre. De vil samtidig kjøpe seg tid, slik at vi ikke sporer pengene tidligere og klarer å stoppe dem. På den måten har de lykkes i å holde oss fra hverandre i en så lang periode, sier Conradi.

Kambodsjanske LOLC skulle ha mottatt penger i midten av mars, men får ikke pengene. Derfor sender mikrofianstinstitusjonen en purring

– Men de purret ikke til oss, men til skurkene. Skurkene beklaget. Først informerte de om at det var noe feil

En liten gruppe i Norfund jobbet dag og natt for å kartlegge hva som hadde skjedd. Men 100 millioner kroner fra det statlige fondet ser uansett ut til å være forsvunnet.

Illustrasjon: Pål Dybwik

slik at det tok tid å spore penger, og demest beklaget de at de satt på hjemmekontor og var forsinket på grunn av korona. De kjøpte seg tid, slik at de kunne sikre at pengene var blitt sendt videre og at sporene ble slettet. Det vanskeliggjorde arbeidet til politiet, sier Thorleifsson.

Han påpeker at dette ikke er som en Nigeria-email som mange mottar i inboxene sine, der man kan høyreklikke på emailen og få opp en åpenbart falsk e-postadresse.

– Når man klikket på emailen her, var det de samme adressene som tidligere. Det er først når man trykker «svar» og skal sende e-posten tilbake at det er en minimal endring på e-posten. Den er ganske vanskelig å oppdage, sier Thorleifsson.

Svindlerne gikk så langt at de forfalsket også låneavtalene, slik at når partene senere skulle gjøre avsjekk ved å se låneavtale opp mot vedtak, så stemte det overens.

– De besitter tydeligvis folk som både har datakompetanse og forretningsskompetanse, og vet hvordan de skal gripe inn. Det betyr ikke at vi ikke skulle ha oppdaget det, men det viser bare hvor mye som skal til for å oppdage det, sier Thorleifsson.

Politisk engasjement og lekkasje

Ingen politikere liker en bistandskandale. Da saken ble kjent i Utenriksdepartementet skjedde det midt oppe i utviklingsministeren Dag Inge Ulsteins arbeid for å opprettholde nivået på bistandsbudsjettet under korona-pandemien. Regjeringens interne

drøftinger av et korona-rammet revidert nasjonalbudsjett var i gang. Den skulle presenteres påfølgende uke.

Utviklingsministeren har to møter med Thorleifsson og styreleder Olaug Svarva. Av referatene fra møtene 5. mai framgår det at Ulstein betraktet saken som såpass alvorlig at han informerte statsminister Erna Solberg. Det skjedde dagen etter; 6. mai.

Ulstein «hadde forståelse for at man ikke kunne gå ut offentlig om saken gitt at det pågikk politietforskning, men han var opptatt av at det skulle utvises full åpenhet når tidspunktet for offentliggjøring kom», heter det i møtereferatet.

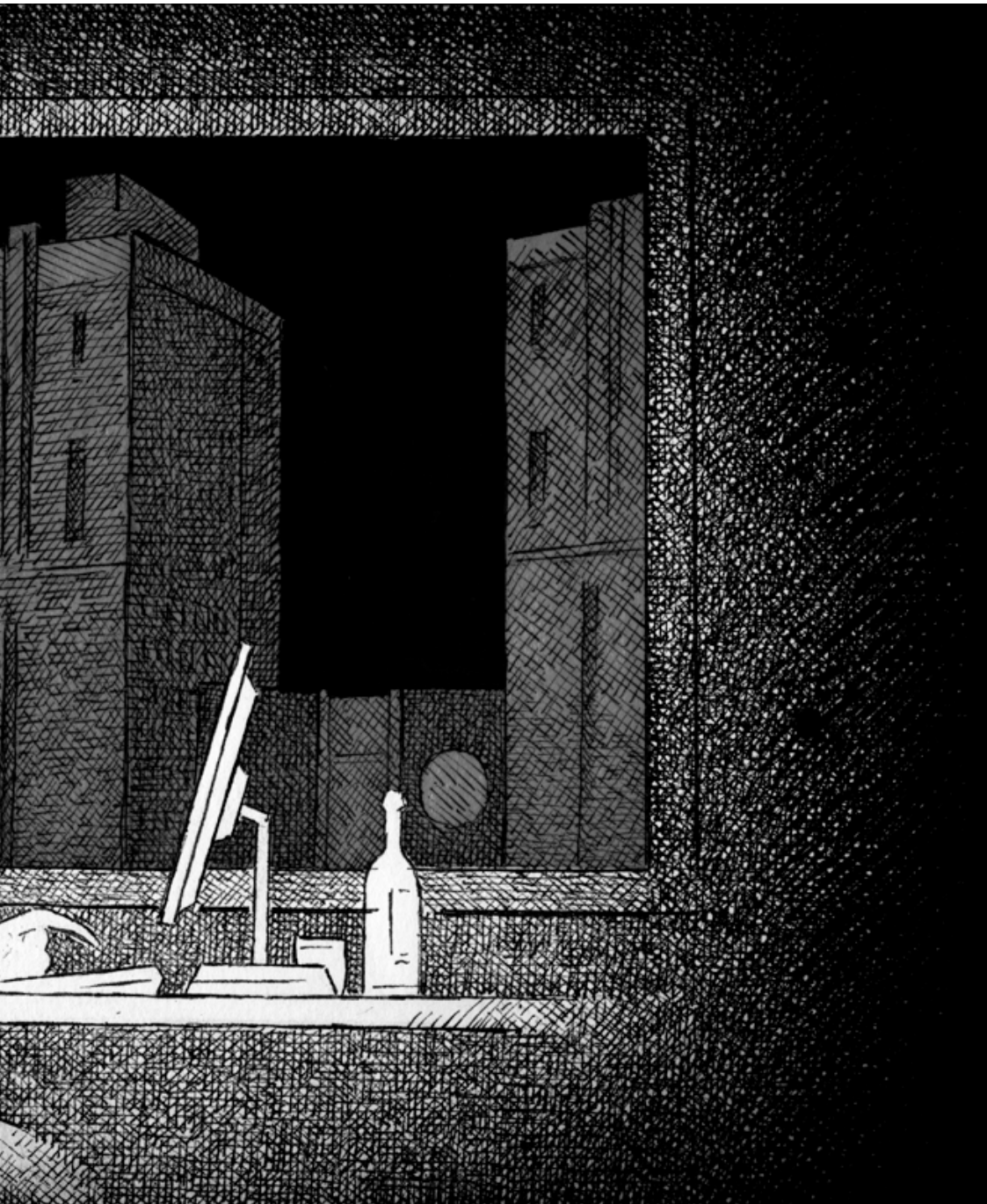
– Det er viktig å få fram alle fakta i saken, og sikre en full ekstern gjennomgang. Det må også undersøkes om at noe lignende ikke har skjedd med andre utbetalinger, poengterte statsråden.

Dette var Norfund for lengst i gang med.

Dagen etter at utviklingsministeren hadde et nytt møte med Norfunds styreleder 12. mai, blir andre medlemmer av regjeringen informert om svindelen. Samtidig skjer ting raskt. I løpet av et par timer vet NRK om saken, og Thorleifsson får en journalist på tråden.

Litt nølende bekrefter han svindelen, selv om politiet helst vil vente litt lenger med offentliggjøringen. Pressekonferansen som er planlagt for neste dag, blir framskjøvet til onsdag ettermiddag.

Alle fra Norfund som stiller på pressemøtet ser slitne og gråbleke ut. Alt arbeidet i ukene i forveien har

tatt på.

– Velkommen til pressemøte i forbindelse med en alvorlig sak for oss i Norfund, innleder Ylva Lindberg, direktør for strategi og kommunikasjon, og gir ordet til investeringsfondets styreleder Olaug Svarva.

– Vi skal orientere om at Norfund er blitt utsatt for alvorlig svindel. Jeg vil gjerne si klart med en gang, fra styrets side, at dette er en hendelse som vi fra styret beklager på det sterkeste har skjedd, sier Svarva.

Dagen etter pressekonferansen blir rundt 90 Norfund-ansatte i Norge og rundt om i verden informert – via videolink.

– De har angrepet oss i en sårbar tid.... Det kunne ha vært oppdaget. Det burde ha vært oppdaget. Vi har ikke, jeg sier igjen, vi har ikke råd til å la det skje igjen. Dersom det skjer, tror jeg Norfund vil være i stor fare. Ingen vil akseptere det, sier Thorleifsson til sine ansatte.

Det blir innledningen på noen vanskelige uker.

Krisestab og opprydding

Kriseteamet i Norfund har lange dager den første måneden. Fler ansatte får delegert oppgaver. For eksempel med å skaffe informasjon og kvalitetssikre svar på spørsmål som utviklingsminister Ulstein har stilt. Risikovurderinger er et annet tema. Samtidig diskuterer man mulighetne for å reise erstatningskrav mot banken i Mexico og det orienteres stadig om politi-etterforskningen.

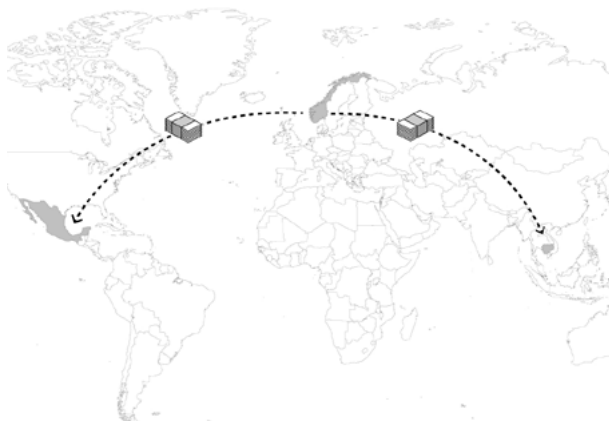
Det er hardt arbeid og mange mø-

ter. Møtene rammes inn av kimmingen fra rådhusklokkene like ved. Dagene går, men etter hvert reduseres tempoet. Arbeidet blir mindre intenst, men det er stadig utfordringer.

Konsulentfirmaet PwC har fått en nøkkelrolle. De skal lage en uavhengig rapport for styret. Den skal inneholde anbefalinger om forbedringer; blant annet om hvordan nye og sikrere utbetalingssystemer skal komme på plass;

Stengningen av Norfunds kontoer blir etter hvert opphevet. Det skjer omtrent når tida for lønnsutbetaling til de ansatte nærmer seg i midten av mai. Det er ikke bare ansatte som har krav på å få overført penger; Norfund har også avtalefestede forpliktelser i en rekke utviklingsland der de har lån og investeringer.

Nye sikkerhets- og betalingssystemer blir også testet ut i denne perio-

Penger som var ment for Kambodsja havnet på en konto i Mexico.

Mistenker profesjonelle krim-miljøer

Politiet har ingen klar formening om hvilken gruppe som står bak Norfund-svindelen.

Generelt særpreges slike svindelsaker – der datahacking av e-postsystemer er et element – av at de utføres av svært profesjonelle miljøer.

– De opererer gjerne i større grupper. Vi har sett tidligere at de gjerne kan jobbe opp mot hundrevis av potensielle ofre samtidig. Og når de får napp og det blir gjort en utbetaling så går pengene til profesjonelle hvitvaskingsnettverk som ikke nødvendigvis er knyttet direkte opp mot gjerningspersonene. Det kan være en annen gruppe som gjør den jobben, sier politiadvokat Eivind Kluge.

Pengene føres rask videre gjerne mellom mange land, ifølge ham.

– De gangene vi har klart å spore hele kjeden av pengetransaksjoner ser vi at til slutt tas pengene ut kontant, og det kjøpes varer for pengene. Da er det nærliggende å tro at det er en del av en hvitvaskingsoperasjon, at man da til slutt sitter igjen med et utbytte som det er vanskelig for politiet å spore tilbake til denne forbrytelsen,

sier Kluge.

Han ønsker ikke å spekulere i tidshorizonten for etterforskningen i denne saken.

– Det er en del tekniske spor vi kan følge. Vi kan forsøke å se likheter med andre saker. Det er også godt samarbeid internasjonalt. Vi har gode kontakter gjennom Europol og Interpol, der vi sammenligner spor – for eksempel; er det tegn på samme gruppering?

Politadvokat Eivind Kluge.

Foto: VG/ NTB scanpix

den. Noen av e-postene er nå kryptert, gjort om til koder.

– Det handler om trygghet for de som skal gjøre det – hele Norfund ble jo reddet for å gjøre noe som helst, å tørre å utbetale igjen, sier Conradi.

Heller ikke dette er uten problemer.

Hvor er pengene?

Flere måneder etter at svindelen fant sted snakker vi med politiadvokat Kluge på ny. Han forteller at etterforskningen fortsatt pågår og at politiet har en del spor å gå etter. Men det oser ikke av optimisme med sikte på å finne de skyldige og å få millionene tilbake.

– En del undersøkelser gjøres fortsatt. Dette gjør vi gjennom et godt samarbeid med fornærmede og en del eksterne leverandører. Men her jobber dessverre tiden imot oss. Når det har gått noe tid er disse pengene sendt videre i mange land, og da er det vanskelig å få pengene tilbake, sier Kluge.

Den meksikanske storbanken der den falske LOLC-kontoen ble opprettet er lite meddelssom. Norsk politi må gå den langsomme veien gjennom Interpol og meksikansk politi for å få svar fra banken i Mexico City.

Norfund går på sin side sammen med LOLC om et sivilt søksmål mot den meksikanske banken.

– Den meksikanske banken er anerkjent. Den tillot at det ble opprettet en falsk konto i LOLCs navn. Det bør ikke kunne skje. Vi har tatt ut stevning mot banken, sier administrerende direktør i Norfund, Tellef Thorleifsson.

Politiet forteller at de har fått tilbakemelding fra banken på at Norfund-pengene ikke lenger står på kontoen hvor de først ble innbetalt.

– Det regnet vi med. Da er det stor sjans for at pengene er sendt videre mange ganger, og at de heller ikke er i Mexico lenger, sier Kluge.

Han mener at på dette tidspunktet er «usikkert» om man noen gang klarer å gjenvinne pengene.

– Men vi jobber fortsatt med en del gode spor og har ikke helt gitt opp håpet om at vi kan identifisere gjerningspersonene, sier han.

Små sjanser

Administrerende direktør Tellef Thorleifsson tviler på at pengene vil komme til rette igjen.

– Jeg tror at sjansene er små, dessverre, sier han.

Norfund-sjefen synes svindelsaken har vært en tung opplevelse, og at det er vanskelig å vri det rundt til å tenke positivt.

– Det smerter å ha vært gjennom dette og å ha blitt svindlet for så mange penger. Men vi har forsøkt å være så åpne som vi bare kan for å hjelpe andre, advare andre. På den måten kan de bli bedre rustet til å unngå at det samme skjer mot dem, sier direktøren. ■

Kilder: Intervjuer, referater fra møter mellom UD og Norfund, Norfund-pressemeldinger PWC-rapporten «Independent Assessment of the LOLC incident», FBI-rapport, redegjørelse sendt til utviklingsministeren fra styret i Norfund.

Stedet der Osama bin risikerer å møte Brad

Det har rukket å bli formiddag før Osama Bin Laden forlater sitt mørke og kummerlige lille hus. Som vanlig er han iført hvit turban og en hvit kappe med militærjakke over. På vei over den forfalne, inngjerdede gårdsplassen etterlater han en håndfull korn til småfuglene, før han forsvinner ut porten.

Av Matteo Fagotto (tekst) og Matilde Gattoni (foto), i Ouarzazate, Marokko

Laden Pitt på hjørnet

Alle synes han ligner på Osama bin Laden. Det er blant grunnene til at Abdelaziz Bouyadnaine (62) har optrådt i mer enn 100 filmer, inkludert storfilmer som Babel og Kingdom of Heaven. Bouyadnaine minnes å ha spilt sammen med kjente skuespillere som Omar Sharif og Jean-Claude Van Damme. – Jeg elsker denne jobben, Det å treffe kjente utenlandske skuespillere og selve atmosfæren på filmsettet.

22 Aktuelt

— **D**rømmen min er å kunne leve og fly fritt, akkurat som dem, sier den gamle mannen med et bredt smil. Det rolige, rynkete ansiktet lyser opp ved tanken. – Men i min alder er det ikke mye jeg kan kreve av verden lenger.

Ute i gatene vekker det umiskjennelige skjegget hans raskt gjenkjenneelse. Så voldsom er den vennlige oppmerksomheten fra venner, bekjente og nysgjerrige turister at det tar ham nærmere ti minutter å komme seg til sigarettbutikken som ligger like i nærheten.

Han har drevet den i flere år. Langs veggene i det lille rommet henger flere av hans kjæreste minner.

– Her spiller jeg i *De ti bud* med Omar Sharif. Og her resiterte jeg i *Den persiske prinsen*. Dette er *Prison Break ...*, fortsetter han, og peker med dårlig skjult stolthet. Han går gjennom dusinvis av bilder hvor han poserer i ulike antrekk og kostymer.

Slående likhet!

Det som har gitt 62-årige Abdelaziz Bouyadnaine kallenavnet *Osama bin Laden*, er en slående likhet med den beryktede al-Qaida-lederen. Den samme likheten har gitt ham muligheten til å jobbe som statist og bakgrunnsskuespiller i over hundre filmer, tv-serier og dokumentarer.

– Jeg elsker jobben. Den har gitt meg

muligheten til å møte noen av verdens mest berømte skuespillere, fortsetter han. Høyest oppe blant merittene i den nærmere tretti år lange karrieren troner scener med stjerner som Orlando Bloom, Brad Pitt og Jean-Claude Van Damme.

– På filmsettene er det en helt unik atmosfære, og jeg tror det er det jeg liker aller best, forklarer han med drømmende øyne.

Bouyadnaine bor i ørkenbyen Ouarzazate i Marokko. Med sin pittoreske Kasbah-arkitektur, vakre ørkenlandskap og snødekte fjell har byen etterhvert opparbeidet seg en sentral posisjon i verdens kinoindustri. Den idylliske oasen med omlag 70 000 innbyggere har spilt en ukjent nøkkelrolle i produksjonen av utallige Hollywood-filmer. Alt fra filmhistoriske klassikere som *Lawrence of Arabia* og *007 - I skuddlinjen* til moderne blockbustere som *Gladiator*, *Mumien*, *Kingdom of Heaven* og tv-serier som *Prison Break* og *Game of Thrones*.

Militær-helikoptre fløy over hodene våre og det var falske eksplosjoner over alt. Det var veldig gøy.

Naceur Oujri, 71 år og bakgrunnsskuespiller

Turister på omvisning i Atlas Corporation Studio. Studioet, som ble bygget i 1983, er det største i Ouarzazate. Her har filmcrew laget viktige filmer som Jewel of the Nile, Gladiator, The Sheltering Sky, Kundun, 007 og Kingdom of Heaven, Også The Physician, Asterix & Obelix Mission Cleopatra, The Mummy, Ben Hur og King Tut har filmopptak herfra.

Film-studioer og femstjerners hoteller

En gang var Ouarzazate bare en liten militær utpost. I dag kan ørkenbyen skilte med to store filmstudioer for lokale og internasjonale produksjoner. Det finnes også flere femstjerners hoteller bygget spesielt for de internasjonale gjestene.

Tiår med filmproduksjon har gitt hundrevis av Ouarzazates innbyggere betydelig erfaring som statist og bakgrunnsskuespillere. Lokale krefter rekrutteres med jevne mellomrom til biroller eller for å få dekket statistbehovet til store massescener. Disse helt ukjente filmskuespillerne er blant verdens mest allsidige kunstnere. De kan spille bibelske flyktninger i én film, slaver i det gamle Egypt i en annen, tibetanere i en tredje og ISIS-krigere i

en fjerde. De medvirker i utallige filmer uten noensinne å bli lagt merke til.

Men de inaktive periodene mellom hver filmproduksjon kan vare i måneder. Mens innspillingene varer er arbeidsdagene ofte 16 timer lange, mens lønna ligger på mellom 15 og 25 euro. Og når det harde yrkeslivet for filmarbeiderne tar slutt, ender de fleste helt uten pensjon eller nok oppsparte midler til å klare seg gjennom alderdommen. Den enormt dedikerte innsatsen disse arbeiderne har bidratt med, blir stående som et sterkt vitnesbyrd på beundringen og respekten mennesker over hele verden har for amerikansk filmindustri og Hollywoods store stjerner.

14 år og scenevant

Ouarzazates sjarmerende gamleby, Kasbah Taourirt, er full av smale og støvete smug hvor menneskene bor tett i tett. Der holder også 14 år gamle Fatima Zahra al Hassani til. Hun har uttrykksfulle trekk og store, hasselnøttfargede øyne. Utseendet har gitt henne flere filmroller.

– Jeg var bare ett og et halvt år gammel da jeg spilte i min aller første film, forteller hun, mens moren ser stolt på henne. Det er trangt der hun sitter i familiens stue, omgitt av alle søsknene sine.

Al Hassanis største rolle så langt var i Barry Levinson-filmen *Rock the Kasbah* (2015), med Bill Murray i hovedrollen. Der spilte hun en afghansk jente som måtte stjele mel i butikken for å skaffe mat til familien sin.

– Jeg likte veldig godt å være med i den filmen, men det var enda gøyere å være med i dokumentaren om Kleopatra. Da fikk jeg ha på meg →

Tempelet i bakgrunnen er blitt brukt i en rekke filmer med handling fra det gamle Egypt, blant dem «Asterix og Obelix»-filmen *Mission Cleopatra*.

Sviktende helse har gjort at Rquia Farres (70) nå bor på et aldershjem, men hun kan se tilbake på å ha jobbet i filmindustrien i 36 år. I løpet av disse årene har hun vært med i mer enn 50 filmer. – Å være statist kan være veldig slitsomt, sier hun.

Naceur Oujri (71) og kona Fatima el Ghazlani (61) i huset deres i gamlebyen. Oujri debuterte i 1962 i storfilmen *Lawrence of Arabia*. Han har senere vært med i tallrike filmer og fått mye skryt for sin innsats. Hans beste minne er fra 2000 da de spilte inn en film fra Jemen. – De hyret opp hele Kasbah for å iscenesette et angrep på den amerikanske ambassaden. Vi var hundrevis som var med, mens amerikanerne skjøt bomber og granater mot oss, sier han og ler.

Essaid Naqui (38) fotografert i urtebutikken der han jobber som butikksjef. Når det er lavsesong og få turister jobber to-barns-faren ofte som statist. Nylig har han spilt i ulike dokumentarfilmer om ISIS, som kriger i kamp for kalifatet.

Hajiba Oujer (til v.) kommer fra en familie med mange bakgrunnskskuespillere. Etter å ha spilt i flere filmer, begynte hun i 2008 som frisør og make-up-artist. Det ledet igjen til at hun ble med i make up-teamet til filmen *The New Adventures of Aladdin* i 2015. – Det var en utrolig opplevelse, minnes hun. – Jeg måtte legge make-up på over 400 mennesker i løpet av kort tid.

24 Aktuelt

Takket være sine vakre trekk og uttrykksfulle øyne er 14-årige Fatima Zahra el Hassani en av de mest ettertraktede unge skuespillerne i Ouarzazate. Alle-rede som 11-åring var hun med i *Game of Thrones*, *Prison Break* og *King Tut*. Hun har spilt alt fra fattig afghansk jente i amerikanske krigsfilmer til ung dronning. Hun kommer fra enkle kår, men har likevel en drøm om en dag å bli filmstjerne. – Jeg spiller ikke lenger statistroller, forklarer hun. – Moren min krever at det skal være viktige roller, dersom jeg skal la være å gå på skolen.

← prinsessekjole, sier hun med et smil. Drømmen hennes er å bli en verdenskjent skuespiller. Men moren lar henne bare slippe skolen dersom hun blir tilbudt ordentlige roller, aldri for statistarbeid.

– Det hender jeg får femti euro bare for én dag. Det er masse penger for familien min, betror hun oss.

Mekka og Jerusalem

Størsteparten av innspillingene i Ouarzazates finner sted i studioene *Atlas* og *CLA*, som har beliggenhet like i utkanten av byen. Å tre gjennom portene til disse studioene er nesten som å gå inn i en surrealistisk tilstand mellom virkelighet og fiksjon. I den trykkende varme ørkenheten kan man se rekonstruksjoner av Mekka og Jerusalem, egyptiske templer, afgahnske landsbyer, greske villaer og storslagne borger fra korstogenes tid. Kulissene framstår perfekt rekonstruert, men kikker man nærmere på dem fra en litt annen vinkel, avsløres det hvor kunstige de likevel er, med sine tre-stillas og spraymalte isopor. Noe har kollapsest under den langvarige belastningen av ørkenvind og sand, men kan på et øyeblikk bringes tilbake til liv om en ny filminnspilling krever det.

Atlas ble bygget i 1984, til innspillingen av *The Jewel of the Nile*, med

Michael Douglas og Kathleen Turner i hovedrollene. Fortsatt pryder en naturtro jagerflyver-dukke som ble brukt i filmen, og et autografert bilde av de to skuespillerne, inngangen til filmstudioet. Men det var først tre år etter *Nilens Juvel* at en virkelig tungvektet ankom Ouarzazate.

– På den tiden var jeg sjef for Det Marokkanske Cinematografiske Senteret, og Martin Scorsese strevde med å finne et egnet sted for innspillingen av *The Last Temptation of Christ* fordi plottet ble ansett for å være altfor kontroversielt, minnes 77 år gamle Souheil Ben Barka, som regnes for å være en av Marokkos viktigste filmregissører.

– Da han spurte om å få spille inn filmen i Ouarzazate, sørget vi for å skaffe til veie alt han ønsket seg. Etterpå returnerte han til USA og filmindustrien der, og ga oss den beste publisiteten vi kunne ønske oss.

Samlet budsjett: 70 millioner euro

I løpet av 2019 huset Marokko totalt 38 utenlandske filmer, tv-filmer og tv-serieproduksjoner. Innspillingene hadde et samlet budsjett på over 70 millioner euro (omlag 730 millioner kroner). Ifølge Ouarzazates egen filmkommissjon, ligger kostnadene mellom 30 og 50 prosent under USA og Europa. Det

skyldes en kombinasjon av gunstige skatteordninger, kontantrefusjon og en dyktig, men lavtlønnet filmteknisk stab.

– Noen av folkene vi har her er blant de beste i verden, fortsetter Ben Barka. – Da de første amerikanske produksjonene kom hit fulgte det med 150 utenlandske filmarbeidere. Det var ofte ikke flere enn et tyvetalls lokale som ble tilbudt jobb. Nå er disse tallene snudd opp-ned.

I starten var det heller ikke lett å overbevise lokalbefolkningen om å delta i filmproduksjonen. 80-tallets Marokko var fortsatt strengt tradisjonelt. Kvinners medvirkning i filmproduksjon møtte motbør. Det lokale samfunnet strittet imot og produksjonene måtte skaffe statister fra byer som Casablanca og Marrakech.

Har medvirket i 50 filmer

– Da *The Jewel of the Nile* skulle spilles inn her, snek jeg meg inn på castingen og spionerte på alt det spennende som foregikk. Og siden jeg var et foreldreløst barn, var det ingen som nektet meg, forteller Saadiya Guardienne, en middelaldrende bakgrunnsskuespiller og en av de første lokale skuespillerne fra Ouarzazate.

Den elegant utseende kvinnen har som voksen medvirket i mer enn 50 filmer. Likevel er det debut-filmene hun

erindrer med størst hengivenhet. – Kathleen Turner var så vakker og snill. Hun hadde stor tålmodighet med oss, selv når vi gjorde feil, fortsetter hun. – Og da jeg tok med datteren min på settet, ga hun henne en masse nye klær.

Det marokkanske samfunnets politiske stabilitet og toleranse har bidratt til å gjøre Ouarzazate attraktivt som opptakssted for ellers kontroversielle filmer med handling satt til Midtøsten eller krigsland som Afghanistan og Pakistan. Filmindustrien har gjort Ouarzazate til en rik by.

– Det er stor kunstnerisk frihet her, forklarer 58 år gamle Khadija Alami. Han er en lokal produsent med erfaring fra både lokal og internasjonal filmproduksjon. – Det eneste innen film som er forbudt her, er pornografi og manus som rakker ned på islam eller kongen vår.

Rasende angrep på USAs ambassade

Innbyggerne i Casbah kan fortsatt more seg over folks minner fra innspillingen av *Rules of Engagement* for tyve år siden. Filmene, som hadde Tommy Lee-Jones og Samuel Lee Jackson i hovedrollene, skildrer blant annet en rasende mobbs angrep på den amerikanske ambassaden i Sana'a i Yemen og gjengjeldelsen fra den amerikanske hæren.

Kvinner vasker klær i elva nedenfor den berømte Fint-oasen. Oasen har dannet bakgrunn for en rekke storfilmer, blant dem Lawrence of Arabia.

Dette forfalne bygningskomplekset ble bygget av et italiensk selskap i 1996. Det skal forestille Jerusalem og har tjent som kulisser for et dusin filmer med religiøst tema. Den siste var tv-filmen Killing Jesus fra 2015, produsert av National Geographic Channel.

– Hundrevis av mennesker ble registrert som statister. Til slutt medvirket nesten hele Kasbah, og de få som ikke var med på filminnspillingen ble betalt for ikke å forlate husene sine hele dagen, minnes Naceur Oujri, en 71 år gammel bakgrunnsskuespiller. – Militærhelikoptre fløy over hodene våre og det var falske eksplosjoner over alt. Det var veldig gøy.

Akkurat slik filmsett våkner til live når opptakene starter, springer den søvnige byen tilbake til travel virksomhet hver gang en ny filmproduksjon setter i gang. Mens hundrevis av mennesker stiller seg i kø på castingene, blir lokale håndverkere kontaktet for å sette i stand og dekorere sett og produsere tilbehør og ornamenter.

– Hele byen fikk jobb

53 år gamle Mbarek Arouaie har jobbet som filmsett-håndverker i to tiår og kan produsere alt fra romerske sverd og hjelmer til egyptisk utseende juveler og ornamenteringer. Blant minnene som har festet seg aller best, er opplevelsene under innspillingen av *Kundun*, Martin Scorseses film om livet til den 14. Dalai Lama.

– Jeg hadde aldri opplevd en produksjon på den størrelsen før, forteller Arouaie, fortsatt med ærefrykt i stemmen. – Hundrevis av statister ble flydd

inn fra Asia for å spille buddhistmunker. Innspillingen varte i nesten ett år, og hele byen her var fullt sysselsatt.

Tempel-settet som ble bygget til *Kundun* står fortsatt intakt som en av hovedattraksjonene i *Atlas*. Men de siste par tiårene har bruken av visuelle effekter tatt over for mye av filmbransjens håndverksindustri. Dette får også innbyggerne i Ouarzazate merke: – Tidligere kunne jeg få bestillinger på 3000 kobbersverd bare til innspillingen av én enkelt scene, fortsetter Arouaie. – Nå bestiller de bare et par stykker, og lager resten av tre.

Både filmstudioene og lokale skuespillere deler Arouaies bekymring. De betrakter den nye datateknologien som en stor trussel mot arbeidsmulighetene sine. Nylig ble det ansatt knapt et tyvetalls statister til innspillingen av en film med handling fra det gamle Egypt. Under post-produksjonen ble imidlertid hundrevis av data-animerte

« Tidligere kunne jeg få bestillinger på 3000 kobbersverd bare til innspillingen av én enkelt scene.

Mbarek Arouaie, håndverker.

statister lagt til digitalt.

– Verden forandrer seg. Hvorfor bygge omfattende filmsett hvis du kan reprodusere alt sammen digitalt for en langt lavere kostnad? spør Ben Barka retorisk. – Takket være digitale effekter er tv-serien om *Ben Hur* mye bedre enn originalfilmen med Charlton Heston.

Tross alle de nye utfordringene har Ouarzazate foreløpig klart å beholde sin relevans i bransjen. I rekken av utenlandske produksjoner som nylig har lagt sine innspillinger til byen, finner vi både *Waiting for the Barbarians*, *Baghdad Central*, *Homeland* og Netflix' nye superheltefilm *The Old Guard*.

På tross av at koronavirusutbruddet har tvunget filmstudioene til å holde stengt siden mars forventes det at virksomheten snart er i full gang igjen.

Bygget eget studio

Alami er så trygg på fremtiden at hun har designet sitt eget studio fra det svale, grønne huset sitt i Casablanca. Studioet, *K Studios*, har perfekt beliggenhet ved oasen Fint, noen få kilometer utenfor Quarzazate. Det er en mindre replika av film-ranchen George Lucas brukte under innspillingen av *Skywalker*.

– Forskjellen er at han trenger helikopter for å forflytte seg rundt på eiendommen, mens jeg klarer meg til fots,

sier hun spøkefullt.

Blant prosjektene hun drømmer om å realisere, er byggingen av en kino i Ouarzazate. – På tross av at byen regnes for å være en av verdens filmhovedsteder har den ikke hatt kino på årevis. De fleste statister og bakgrunnsskuespillere får aldri se filmene de har spilt i.

Kontrasten er sterk mellom de fattigslige husene de bor i – og den glitrende fasaden kinobransjen presenterer for sitt publikum. Når filmproduksjonene har forlatt byen overlever de fleste gjennom å ta strøjobber, slik som Guardienne, som administrerer en liten fellesovn der lokale kvinner kan bake det tradisjonelle flatbrødet sitt.

– Dette er det jeg tjener på en dag, forklarer hun, og viser fram noen få mynter som tilsvarer knappe tre euro. For henne, som for de aller fleste skuespillere i Casbah, fislet drømmen om en storslagen filmkarriere ut i ingenting. Når de går av med pensjon, er det som oftest bare noen få gulnede fotografier og minnene sine de sitter igjen med.

– Jeg har hatt et veldig hardt liv, fortsetter Guardienne, og denne gangen er det en ekte tåre hun tørker fra øyekroken. – Og jeg er ikke den eneste. Neste gang håper jeg at jeg kan spille en rolle som bidrar til å endre livene til folket mitt. ■

26 Aktuelt

Klasserommene har stått tomme i snart et halvår. Ifølge lærerne på grunnskolen Olinga utenfor Gulu, vil skoleåpningen by på en rekke utfordringer. Mangel på vedlikehold har gjort at klasserommene nå er i svært dårlig stand.

Foto: Sofi Lundin

Tomme klasserom tru fremtid og skaper klas

Mer enn en milliard barn og ungdommer verden over er fortsatt uten skolegang på grunn av koronapandemien. I Uganda har stengte skoler ført til mer barnearbeid og flere tenåringssgraviditeter, ifølge Redd Barna. Organisasjonen frykter at barna aldri vil komme tilbake til skolen.

Av Sofi Lundin (tekst og foto), i Uganda

Vi er i landsbyen Olinga i Amuru-distriktet i nord-Uganda der Richard Odongkara har vært grunnskolelærer i en årrekke.

– Nå leser jeg, så gjentar dere hva jeg sier, én etter én, sier Odongkara.

Han sitter på en bambusmatte i skyggen av to trær og underviser en gruppe barn. Barna, som er mellom

seks og ti år, følger lærerens pekefinger. Den lander på en rekke engelske ord, som læreren deretter oversetter til morsmålet acholi.

15 millioner sendt hjem

Da skolene stengte over hele landet 20. mars ble 15 millioner ugandiske barn og deres lærere sendt hjem. Men Odongkara ble ikke lenge hjemme.

er barns seskiller

Han begynte istedet å gå fra hjem til hjem for å følge opp barnas undervisning. På denne måten har han og to andre lærere ved grunnskolen Olinga prøvd å nå ut til skolens 800 barn.

Men jobben har ikke vært enkel.

– Nedstengningen av skolene har påvirket barna sterkt. Myndighetene har delt ut materiell, men de færreste får noe ut av hjemmeskolen. De sliter

med å forstå bøkene, og de fleste har foreldre som hverken kan lese eller skrive. Vi lærere gjør så godt vi kan, men vi er altfor få til å kunne hjelpe alle, sier Odongkara.

Språkbarrierer

Okeny Okenya er far til seks barn i landsbyen Olinga. Som de fleste her i distriktet har familien hans livnært

seg på jordbruk i alle år. Siden skolene stengte, har Okenyas barn jobbet på familiens åkerlapp for å få husholdet til å gå rundt.

– Jeg skulle ønske at jeg kunne hjelpe barna mine med skoleoppgavene, men jeg har ikke gått på skole selv. Nå som alle barna er hjemme, er det flere munnar å mette. Derfor må barna hjelpe meg i jobben, sier han.

På et bord foran seksbarnsfaren ligger myndighetenes studiemateriell, fordelt etter klassetrinn.

– Myndighetene forutsetter at skolemateriellet skal være på engelsk, men barna her forstår ikke engelsk godt nok. Derfor er det få som får noe ut av hjemmeskolen, sier Odongkara.

Mens enkelte barn har tilgang til digital undervisning og privat- →

28 Aktuelt

← lærere, har sårbare barn havnet utenfor skolen.

Ubrukt skolemateriell

Det er feil å si at koronasituasjonen har kommet helt uventet på det ugandiske skolevesenet. Da helsedepartementet registrerte den første koronasmittede i Uganda den 21. mars, hadde myndighetene allerede stengt skoler og universiteter på landsbasis. Utdanningsdepartementet begynte allerede i april å utforske forskjellige metoder for å hjelpe barn med hjemmeundervisningen, via blant annet radio og tv.

I begynnelsen av mai sto pakker med undervisningsmateriell ferdig til å nå barn i landets grunnskoler og videregående skoler, men logistiske utfordringer gjorde at distribusjonen tok lenger tid enn ventet og mange barn har ennå ikke fått materialet.

– Nedstengningen av skolene har vært ekstremt tøff for sårbare familier. De fleste barna vi jobber med har falt helt utenfor undervisningen. Mange har hverken radio eller tv hjemme, og enkelte mangler også strøm. Foreldrene deres er ikke i stand til å hjelpe, siden de aldri har gått på skolen, sier Dan Basaija, prosjektleder for Norad-programmet ved Redd Barnas kontor i Gulu.

I midten av juli meldte organisasjonen at rundt ti millioner barn står i fare for å ikke komme tilbake til skolebenken etter koronakrisen er over.

I Uganda har organisasjonen i samarbeid med utdanningsdepartementet og Norad produsert en lærepakke til rundt 45 000 barn.

– Utdanningsdepartementet lovte lærepakker og radioer til alle barn, men det løftet har de ikke oppfylt. Det er per i dag mindre enn halvparten som har studiemateriell hjemme

De færreste får noe ut av hjemmeskolen. De sliter med å forstå bøkene, og de fleste har foreldre som hverken kan lese eller skrive.

Richard Odongkara, lærer

og kun et fåtall følger den radiobaserte undervisningen. Vi prøver å fylle tomrommet, men jobben vi gjør er ikke tilstrekkelig, sier Basaija.

Nettbasert undervisning

I et villaområde i Kampala sitter Nakasi (12) i hagen med et nettbrett på fanget. Hun går i syvende klasse på privatskolen Aga Khan og får all undervisning via appen Microsoft Teams.

– Den nettbaserte skolen fungerer veldig fint. Den eneste utfordringen er at det er vanskelig å stille spørsmål og diskutere faget siden det oftest er mange elever i det digitale klasserommet, sier Nakasi.

Hun og de tre brødrene har to privatlærere som hjelper dem med undervisningen i ukedagene.

– Det er en god del som er vanskelig å forstå når en ikke er i klasserommet og kan spørre læreren, men nå får jeg hjelp hjemme så det går fint. Det beste med hjemmeundervisning er at jeg får mye fritid og kan spille piano og sjakk, sier hun.

I fjor var det flere enn 13 000 privatskoler fordelt på 127 distrikter i Uganda, ifølge nettstedet Uganda Schools Guide. Mens mange av disse barna har tilgang til både internett og privatlærere, er det mange andre barn som står helt utenfor skolen nå.

Støtter myndighetene

Justin Anwar sitter utenfor familiens hjem i landsbyen Buryugi sammen med tiårige Susan. Datteren leser høyt fra en bok, mens faren, som er grunnskolelærer, retter uttale og stiller spørsmål til teksten. Da læremateriellet fra myndighetene uteble, startet han og andre lærere, i samarbeid med Redd barna, et mobilt bibliotek. Initiativet har nådd rundt 2000 barn fra forskjellige landsbyer i nord.

– Jeg har høytlesning med datteren min hver dag og følger opp 70 elever her i landsbyen. Jeg tror mange av barna som har tilgang til disse tekstbøkene på morsmålet acholi får mer ut av tiden hjemme enn barna som har fått læremateriell på engelsk av myndighetene, sier Anwar.

Støtten fra lærere har vært avgjørende i områder der foreldrene er analfabeter.

Lærer Richard Odongkara går gjennom skolematerialet som barna har fått fra myndighetene. Bøkene er på engelsk og de fleste barn her kan kun morsmålet acholi.

– Vi har 50 000 elever i distriktet, men myndighetene har bare gitt støtte til 30,000 barn. Med god hjelp fra lærere og midler fra Norad har vi nå klart å nå ut til barna som falt utenfor, sier Ceasar Akena, som jobber for utdanningsdepartementet [1] i distriktet Gulu, ifølge avisen Daily Monitor.

Hjelper sårbare tenåringer

Nedstengningen av skolene påvirker ikke bare barnas skolegang. Tusenvis av lærere har vært uten lønn i månedsvis. Mens lærere som jobber for statlige skoler har beholdt lønnen siden skolene stengte, har de fleste privatlærere gått uten. Mange har vært nødt til å ta sporadiske lavt betalte jobber som taxisjåfører, murere og fruktselgere for å overleve, ifølge en artikkel i avisen The Observer.

Uten lønn har mange lærere i byene flyttet ut på landsbygda for å klare seg gjennom krisen. Mange vil trolig aldri komme tilbake til læreryrket, rapporterer avisen.

Florence Amony (49) har vært lærer i en årrekke, og da skolene steng-

te bestemte hun seg for å bruke fritiden sin til å hjelpe tenåringsjenter.

– Denne krisen er ekstra farlig for unge jenter som er ekstremt sårbare utenfor skolen. Tradisjonen tro prioriteres utdanning for gutter. Og nå som skolene er stengt, er det mange unge jenter som blir gravide. Enkelte har også giftet seg, sier Amony.

Bistandsaktuelt møter henne hos en familie utenfor Gulu. Som frivillig for organisasjonen SOS gjør hun hjemmebesøk for å snakke med jenter og deres familier om viktigheten av å fortsette på skolen.

– Enkelte foreldre sliter med sine tenåringsbarn som de mener er blitt udisiplinerte utenfor skolen. Mange har mistet interessen for skolen og funnet seg kjæresten. Enkelte er blitt gravide og vil aldri komme tilbake til skolen igjen, sier Amony.

– Ville forlate familien

15-årige Lucky Ayubu bor i en landsby i Amuru-distriktet i Nord-Uganda. Da skolene stengte begynte hun å treffe gutter, og ifølge brødrene hen-

Nakasi (12) går på privatskolen Aga Khan og får all undervisning via appen Microsoft Teams. Hun og de tre brødrene får privatundervisning hjemme. For Nakasi, og mange andre barn som går på privatskoler, har skolen fortsatt til tross for koronapandemien.

Lærer ved grunnskolen Olinga utenfor Gulu, Richard Odongkara, går fra hjem til hjem for å undervise barn. Siden skolene stengte på landsbasis i mars har han prøvd å følge opp barnas undervisning ved å besøke dem hjemme.

nes hadde hun planer om å forlate familien for å gifte seg.

– Siden skolen stengte har Lucky blitt stadig mer ulydig. Hun begynte å være sammen med gutter, og vi fikk vite at hun hadde tenkt å rømme for å gifte seg. Heldigvis klarte vi å stoppe henne. Men hun har mistet interessen for skolen og vi er bekymret, sier Luckys bror, Alan Oboma.

Lucky selv ønsker ikke å kommentere hendelsen, men sier at hun drømmer om en utdanning.

– Drømmen min er å jobbe i bank, og det neste jeg vil er å komme tilbake på skolen, sier hun.

– Stort frafall i antall skolebarn

Halvåret uten skolegang vil få langvarige følger for millioner av barn. Redd Barna har registrert en økning i antall tenåringsgraviteter, og organisasjonen sier at tusenvis av barn trolig aldri vil komme tilbake til skolen.

– Skolen er ikke bare et lærested, det er en plass der barn får trygghet og et måltid hver eneste dag. Siden skolene stengte, har vi registrert

utallige tilfeller av barnearbeid, alkoholproblemer blant unge og tenåringsgraviteter. Mange barn har helt mistet interessen for skolen og konsekvensene av dette vil bli stort frafall i antall skolebarn, sier Basaija på Redd Barnas kontor i Gulu.

Verdens helseorganisasjon oppfordrer afrikanske land til å fremskynde gjenåpningen av skolene på bakgrunn av at kontinentets barn og ungdommer rammes ille av nedstengningen.

Den 20. august hadde bare seks land på det afrikanske kontinentet åpnet skolene igjen, ifølge en rapport fra Verdens helseorganisasjon og UNICEF. I flere land, deriblant Sør-Afrika, har skolene åpnet, men

« Den 20. august hadde bare seks land i Afrika åpnet skolene igjen, ifølge en rapport fra Verdens helseorganisasjon og Unicef.

flere måtte stenge igjen på grunn av spredning av koronaen.

Slettet skoleåret

Kenyas utdanningsdepartement kunngjorde i juli at skolene vil forbli stengt ut året, og at elevene må gjenta skoleåret. Beslutningen om å «skrote» studieåret ble tatt etter månedslang debatt.

«Denne beslutningen ble ikke bare tatt for å beskytte lærere og studenter mot koronaviruset, men også for at nedstengningen av skolene skapte ulikheter mellom de barna som har tilgang til digital undervisning og de som ikke har», sier landets utdanningsminister George Magoha, ifølge en artikkel på times.com.

I Uganda legges det nå til rette for å åpne skolene igjen, men med stigende smittetall og flere døde den siste måneden er det ingen som vet når det vil skje. Den 7. september var det registrert 3667 smittede og 41 døde i landet.

– Vi har team med inspektører ute

i felt for å finne ut om skoler og andre læresteder er forberedt til å åpne skolene. Vi i utdanningsdepartementet er klare, men venter på beskjed fra helsedepartementet, sier John Chrysostom Muyingo, landets statssekretær for høyere utdanning til avisen Nilepost.

Undervisning via radio

Den 1. september meldte avisen Daily Monitor at myndighetene har brukt 346 milliarder shilling (rundt 840 millioner kroner) på å produsere rundt ni millioner radioer som står klare for å nå barn over hele landet.

– Radioundervisning fungerer for de som har både radio og dekning, men er ikke et alternativ for veldig mange barn. Å åpne skolene er eneste løsningen for å gi utdanning og skape trygghet for barna. Det er ingen tvil om at denne krisen har skapt forskjeller mellom de som har og de som ikke har, sier Peninah Mbabazi, ved Redd Barnas kommunikasjonsavdeling i Kampala. ■

Etiopia: Hvor lenge vil han klare å beholde makten?

I april 2018 ble Abiy Ahmed statsminister i Etiopia og dannet en regjering som avløste det gamle TPLF-dominerte tidligere regimet. Hele perioden siden har vært preget av politiske og økonomiske reformer. Men regjeringens planer tynges av uløste konflikter fra tidligere år. **Av Lucy Kassa, i Addis Abeba**

Abiy, som mottok Nobels fredspris etter fredsavtalen med Eritrea, har hatt ambisiøse planer om å reformere landet, men regjeringen er blitt møtt med mye protester og motstand i ulike deler av landet.

Mye trist og ubehagelig har skjedd i etiopisk politikk i løpet av disse to reformårene.

Noen eksempler:

- Statsminister og nobelprisvinner Abiy Ahmed er blitt forsøkt drept i et granatangrep.
- Hundrevis av mennesker er drept og millioner fordrevet fra sine hjem som følge av etniske konflikter.
- Politiske drap har blitt utført både på høyere embetsmenn og offiserer.
- Protester har skadet utenlandske og lokale investeringer.

Etter hvert som tiden har gått har noe av uroen og presset avtatt, men det er fremdeles store utfordringer som gjenstår. Og i løpet av de neste 9-12 månedene skal det holdes nasjonale valg.

Arv fra fortida

Mange av utfordringene Abiy nå står overfor er ikke nye, men er en arv fra fortida.

Alemayhu Arda er en politisk veteran og forfatter av to bøker om Etiopias politiske historie. Han beskriver Etiopia som en *nasjonaliserende stat*, en uferdig nasjonalstat som er bygget gjennom å tvinge sammen tidligere uavhengige regioner. Men i motsetning til enkelte andre nasjo-

naliserende stater, har Etiopia ennå ikke lykket i å skape en felles nasjonal identitet.

– Det at man mislyktes i å skape én, nasjonal identitet gjorde politikken polarisert og konfliktfylt. Det gjorde ikke tingene bedre at etter 1991 ble etnisitet dominerende i politikken, og man gikk fra å ha en integrert stat til en løst sammensatt føderalstat. Den viktigste konflikten går mellom de som ønsker en nasjonal identitet og de som prioriterer sin etniske identitet, sier Alemayhu.

Medemer

Da statsminister Abiy kom til makta lanserte han slagordet *medemer*. (Det amhariske ordet betyr synergi, konvergens og felles innsats for en felles fremtid, forklarte presidenten i sitt nobelforedrag i fjor, red.anm.). Det er også tittelen på en bok som kom ut i fjor, der Abiy tar til orde for en ny tilnærming til etiopisk politikk som bygger på deres egne historiske og kulturelle verdier, snarere enn ideologier eller teorier hentet utenfra.

Medemer-ideene gjorde i starten Abiy populær blant mange, men støtten varte ikke så lenge. Etter hvert begynte etnisk baserte politiske bevegelser å vinne større oppslutning.

– Han forsøkte å endre det politiske narrative, fra etnisitet til felles menneskelighet. Men fordi de politiske splittelsene i landet har satt seg over så mange år, kunne ikke deler

av den politiske eliten i landet godta *medemer*-konseptet. Det er til dels snakk om ekstreme maktsøkende politiske grupper. Abiy er et nytt fenomen i etiopisk politikk fordi han har våget å bryte med de gamle politiske motsetningene, sier Alemayhu.

Han viser til at Abiys regjering står overfor mange utfordringer, både innenfra og utenfra. De mest presserende er konfrontasjonene med Tigray-regionen i nord – og med opposisjonspartiene i Oromia-regionen. Etter å ha løst Siddamas krav om uavhengighet i sør, har det kommet liknende krav fra andre soner i regionen, inkludert spørsmålet om Wolayta-sonen skal bli en egen delstat.

Urolige regioner

TPLF ((Tigray People's Liberation Front) mistet sin politiske dominans på nasjonalt nivå i 2018, men er fortsatt det regjerende partiet i Tigra. Talsmenn for partiet har gjentatte ganger gitt uttrykk for at de oppfatter Abiy-regjeringa som overstyrende og diktatorisk.

Da den føderale regjeringa allerede for flere måneder siden besluttet å utsette valget 9. september, begrunnet med covid-19-situasjonen, gjennomførte regionen valg likevel. Valget i Tigray skjedde også på tross av at overhuset i parlamentet to dager før valget erklærte det som ugyldig, verdiløst og i strid med grunnloven.

9. september ble valget på regionalforsamling likevel gjennomført. 2,7 millioner skal ha avgitt stemme og TPLF vant 152 av de 190 setene, ifølge den lokale valgkommisjonen i Tigray. Enkelte tigrayske politikere uttaler at Tigray nå er å regne som en «de facto stat».

Kan gi budsjettkutt

Hva sentralregjeringa vil gjøre med TPLF nå, er fremdeles uklart. Overhusets vedtak innebærer ihvertfall at den regionale politiske ledelsen i Tigray vil bli ansett som en illegal myndighet fra sentralregjeringens side.

Ifølge den erfarne politikeren, professor Beyene Petros, vil overhusets

beslutning åpne for at regjeringen vil kunne kutte i budsjett-tildelingene til det lite samarbeidsvillige Tigray.

– Resultatet av dette er uheldig for folket i Tigray. Her har ikke TPLF opptrådt med klokskap, sier professor Beyene.

Krever aktivister løslatt

Regjeringas forhold til opposisjonen i Oromia har også blitt dårligere. Protester i regionen krever blant annet at aktivistene Jawar Mohammed og Bekele Gerba blir løslatt fra fengsel. Begge er medlemmer av opposisjonspartiet Oromo Federalist Congress.

Jawar er en tidligere alliert av Abiy. Nå er han arrestert for å ha oppildnet til politiske uroligheter, etter at den berømte Oromo-musikeren Hachalu Hindeessa ble drept 29. juni. Over 166 mennesker mistet livet i urolighetene.

Regjeringa var lenge tilbakeholden med å arrestere Jawar, selv om han har stått bak liknende uroligheter tidligere. Det har gjort at Abiy har blitt kritisert for ikke å opprettholde lov

« Den viktigste konfliktlinjen går mellom de som ønsker en nasjonal identitet og de som prioriterer sin etniske.

Alemayhu Arda, forfatter og politisk analytiker

Abiy Ahmed under innsettelsesremonien i 2018. Siden den gang har han både blitt hyllet internasjonalt og møtt protester på hjemmebane. Uroen i Oromia-regionen, som var svært omfattende for få måneder siden, har nå minsket i styrke. Den selvsikre Tigray-regionen ser nå ut til å være statsminister og fredsprisvinner Abiy Ahmeds største hodepine.

Foto: Tiksa Negeri / Reuters / NTB scanpix

og orden. Arrestasjonene kan ses som et forsøk på å gjøre noe med dette.

Samtidig har 1700 illojale offentlig ansatte blitt arrestert med påstander om at de har samarbeidet med protestbevegelser og bidratt til å spre uroligheter. Oromo-fløyen av Abiys Prosperity Party har også ekskludert høytstående medlemmer, blant dem forsvarsminister og tidligere president for Oromia-regionen Lemma Megerssa. Lemma var en nær alliert og god venn av Abiy.

– Vi vil fortsette opprensningen, for vi kan ikke rydde opp utendørs uten samtidig å rydde innendørs, uttalte Abiy da eksklusjonene skjedde.

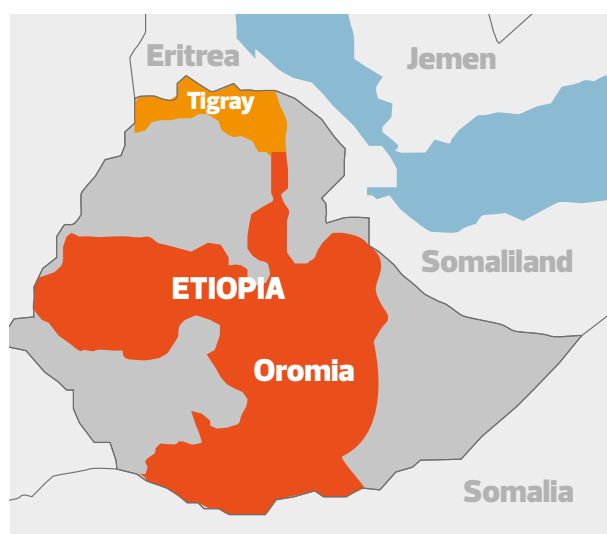
Tror Abiy vil beholde makta

Mange etiopiere uttrykker nå økt optimisme med sikte på mindre vold og protester etter Abiys seneste grep for å sikre lov og orden. Protestene i Oromia-regionen, som var svært omfattende for få måneder siden, har nå minsket i styrke.

Abiys overdrevne «tålmodighet»

må ta en del av skylden for 'anarkismen' i Oromia-regionen, mener den politiske analytikeren Yonatan Tesfaye. Samtidig støtter han en forsiktig linje og tilbakeholdenhet med bruk av vold fra føderale myndigheters side.

Tesfaye mener den store utfor-

dringen for Abiy ikke er «Oromo-ekstremister», men TPLF. Han kaller håndteringen av TPLF og Tigray for «den store hjemmeleksa».

– Jeg er sikker på at han vil holde seg ved makten fordi han ikke forhaster seg med å løse problemer med makt. Han er tålmodig, sier Yonatan.

Opptrer lojalt

Analytikeren viser til at det ikke er maktkamper internt i partiet hans på statsministernivå, og lojalitetsproblemene er ikke ute av kontroll.

– Alle de regionale lederne er lojale mot ham, bortsett fra i Tigray, sier Yonatan.

Alemayhu mener derimot at TPLF kunne vært farligere for Abiy, dersom de hadde gitt inntrykk av å godta *medemer*-konseptet og blitt værende i den føderale regjeringa.

– Det hadde vært vanskeligere for Abiy dersom TPLF ikke hadde «flyktet til Mekelle» (regionhovedstaden i Tigray, red.anm.). Forholdene er gode fordi Abiy er en nasjonal leder. Han er ikke en etnisk leder. Oromo-

eliten beskylder Abiy for å ha forrådt Oromo-befolkningen, men det er en beskyldning uten troverdighet. Han vil bli værende ved makta fordi hans maktbase er Etiopia, ikke Oromia, sier Alemayhu.

– Krise

Andre er mer pessimistiske med tanke på Abiy-regjeringens framtid.

– Jeg ser ikke noe håp. Det er en konstitusjonell krise i landet. Abiys regjering har ikke kapasitet til å lede. Han er politisk umoden, og samholdet i partiet hans er dårlig, sier grunnlovseksperten Yemane Kahsay.

Den politiske analytikeren Atkelt Atenafu beskriver seg derimot som optimist.

– Jeg er optimist fordi befolkningens bevissthet vokser. Folket er klar over brutte løfter. Abiy vil trassig holde seg ved makta. Men han må jobbe med å opplyse befolkningen. De fleste er ikke klar over hvilken politikk han står for og reformene han faktisk gjennomfører, sier Atkelt Atenafu. ■

Meninger

Bistandsmakt og manglende mangfold

Både norsk og internasjonal bistand kjennetegnes av altfor lite mangfold. Det er på høy tid å ta en debatt om dette. Hvorfor er det slik, og hva kan gjøres? Et viktig første steg kan være å sette søkelys på maktstrukturene i bransjen. **Av Gry Larsen**

De siste ukene har Bistandsaktuelt satt søkelys på mangfold i de 16 største utviklingsorganisasjonene i Norge. Tallene avisen har hentet inn viser med all tydelighet at organisasjonene har en lang vei å gå. Basert på organisasjonenes svar og Bistandsaktuelt's opptelling har om lag 8 prosent av organisasjonenes ansatte bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Oseania.

Verst er det på toppen. Under 4 prosent av lederne i organisasjonene har «ikke-vestlig» bakgrunn. I flere organisasjoner er ledelse og styrer blendahvite, inkludert noen av de største organisasjonene. Denne skjevheten er ikke enestående for organisasjonene. Hele den norske bistandsbransjen har noe å jobbe med, Norad og Utenriksdepartementet inkludert.

Bedre beslutninger

Som generalsekretær i CARE Norge så jeg hver dag hvor viktig det var at vi fikk bedre mangfold blant de ansatte, både når det gjaldt kjønn og bakgrunn. Det gjorde diskusjoner bredere og beslutningene bedre.

I en bransje så internasjonal som bistand, hvor hele formålet er å jobbe mot ulikhet og urettferdighet, er det flaut at vi ikke har kommet lenger. Alle generalsekretærer og styrer bør nå sette seg tydelige mål og arbeide systematisk med rekruttering. Jeg både håper og tror at bransjen om få år har tall som viser et endret bilde.

Men, mangfold er mer enn å telle ansatte. Alle ansatte må også oppleve

at de er del av en arbeidsplass der mangfold dyrkes, hylles og der våre forskjeller er det som gjør arbeidsplassen til et flott og utviklende sted å være – der mangfold langs flere akser betyr flere synspunkter som alle er med på å gjøre arbeidet bedre. Da må man jobbe med mangfold som en del av utviklingsutvikling og arbeidsmiljø.

Mange privilegier

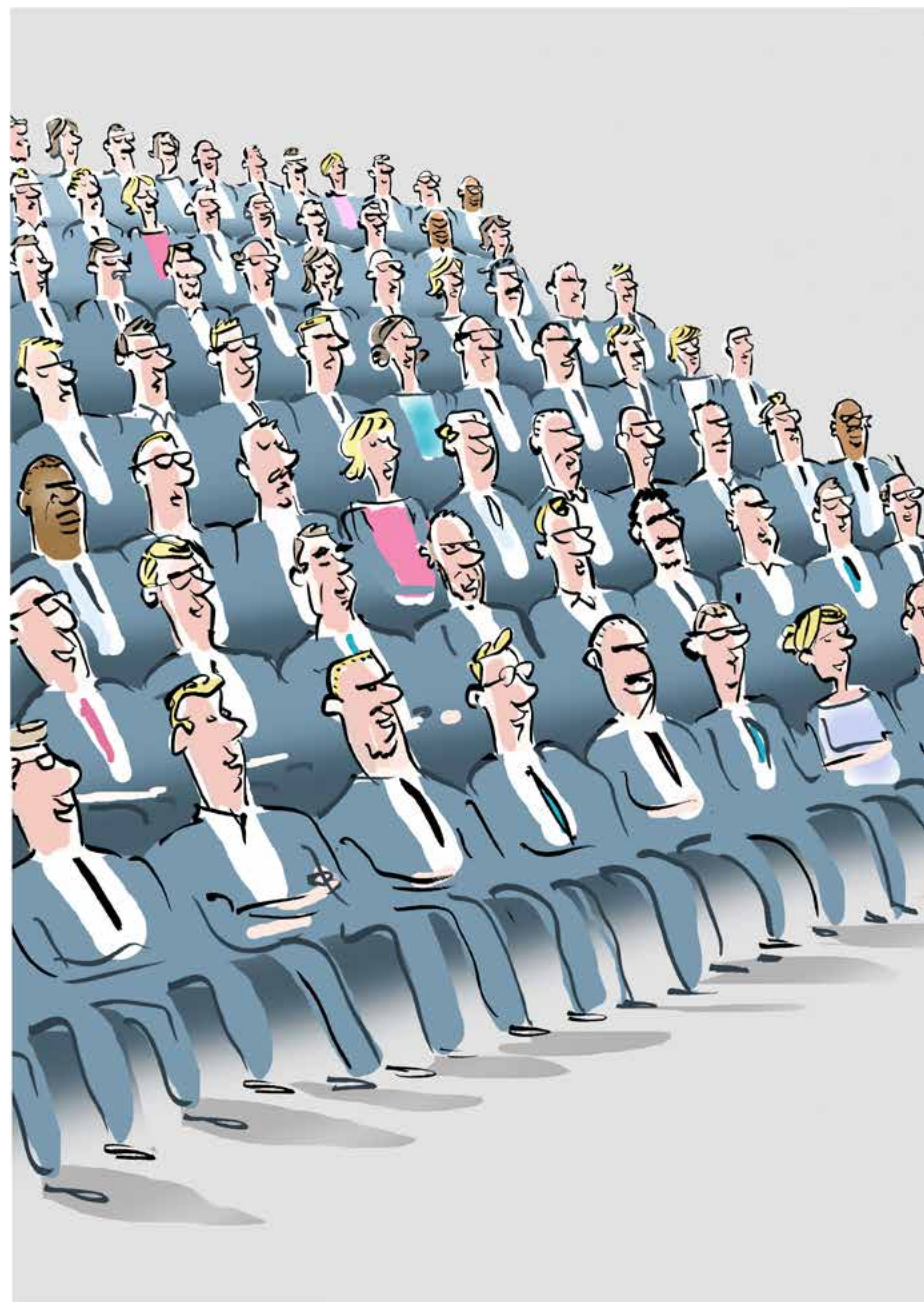
Vi må ha som ambisjon å ikke bare tiltrekke oss mangfold, men også beholde og utvikle det. Da må vi snakke om det.

Men, det vil blant annet avhenge av at vi erkjenner at bistanden langt fra er fri for makt og privilegier – de er mange og de er sterke. I kjølvannet av hele «Black Lives Matter»-diskusjonen har hvite privilegier blitt løftet som et kjernepunkt.

I bistandsindustrien er det også slike diskusjoner som må tas. Mange av dem går langt tilbake i tid, men i dag handler det blant annet også om hvordan vi fremstiller mennesker i nød, hvordan vi omtaler vårt eget arbeid, hvem som får delta i viktige diskusjoner og hvordan de humanitære og utviklingsmessige organisasjonene etablert i nord oppfører seg. Vi må alle også ta ansvar for at det internasjonale bistandshierarkiet ikke opprettholder et system som direkte eller indirekte forsterker makt og privilegier.

En nord-dominert bransje

Som statssekretær i UD slo det meg

mange ganger hvor «nord-dominert» bistandsbransjen var på det internasjonale toppnivået. På flere internasjonale konferanser var bildet det samme: De store donorene (ofte fra nord) var tallrike. Det samme var representantene fra FN-organisasjoner, de internasjonale bankene og de store internasjonale utviklingsorganisasjonene (INGOs). Mottakerlandene var selvsagt til stede på regjeringnivå, men utover det var det få representanter på konferansene som faktisk kom fra landet eller regionen som ble diskutert.

Lokale organisasjoner var sjelden til stede og hvis de var der fikk de som regel ikke taletid. Jeg tror det er blitt bedre de siste årene, blant annet takket være norsk innsats for å gjøre internasjonale konferanser mer

representative og mangfoldige, men: Alle etablerte strukturer som opprettholder tradisjonell maktdominans vil det ta tid å snu.

Verner om egen makt

Som generalsekretær i en bistandsorganisasjon fikk jeg ytterligere innsyn i makten i bistands-hierarkiet – fra innsiden i CARE og som en del av det større bistandssystemet. Makt- og privilegium-diskusjonene internt i CARE International var aldri enkle, men vi tok dem. Det har en egenverdi å diskutere makt og privilegier åpent, også fordi de som har privilegier sjelden tenker på dem selv. Man lytter og lærer, ser ting i ett nytt perspektiv og blir utfordret på ting man selv ikke har sett. Startpunktet for all endring er erkjennelse.

Månedens
spatist

Liv Tønnessen

Gry Larsen

Laila Bokhari

→ Følg debattene på nett: www.bistandsaktuelt.no

■ UTSYN

Mosambik: Historien om et varslet opprør

Det er fristende å peke på én årsak til konflikt, men situasjonen i Mosambiks Cabo Delgado kan ikke reduseres til enkeltårsaker. Slik er den typisk for afrikanske opprør i ressursrike hjørner av kontinentet, skriver frilansjournalist Maren Sæbø.

■ UTSYN

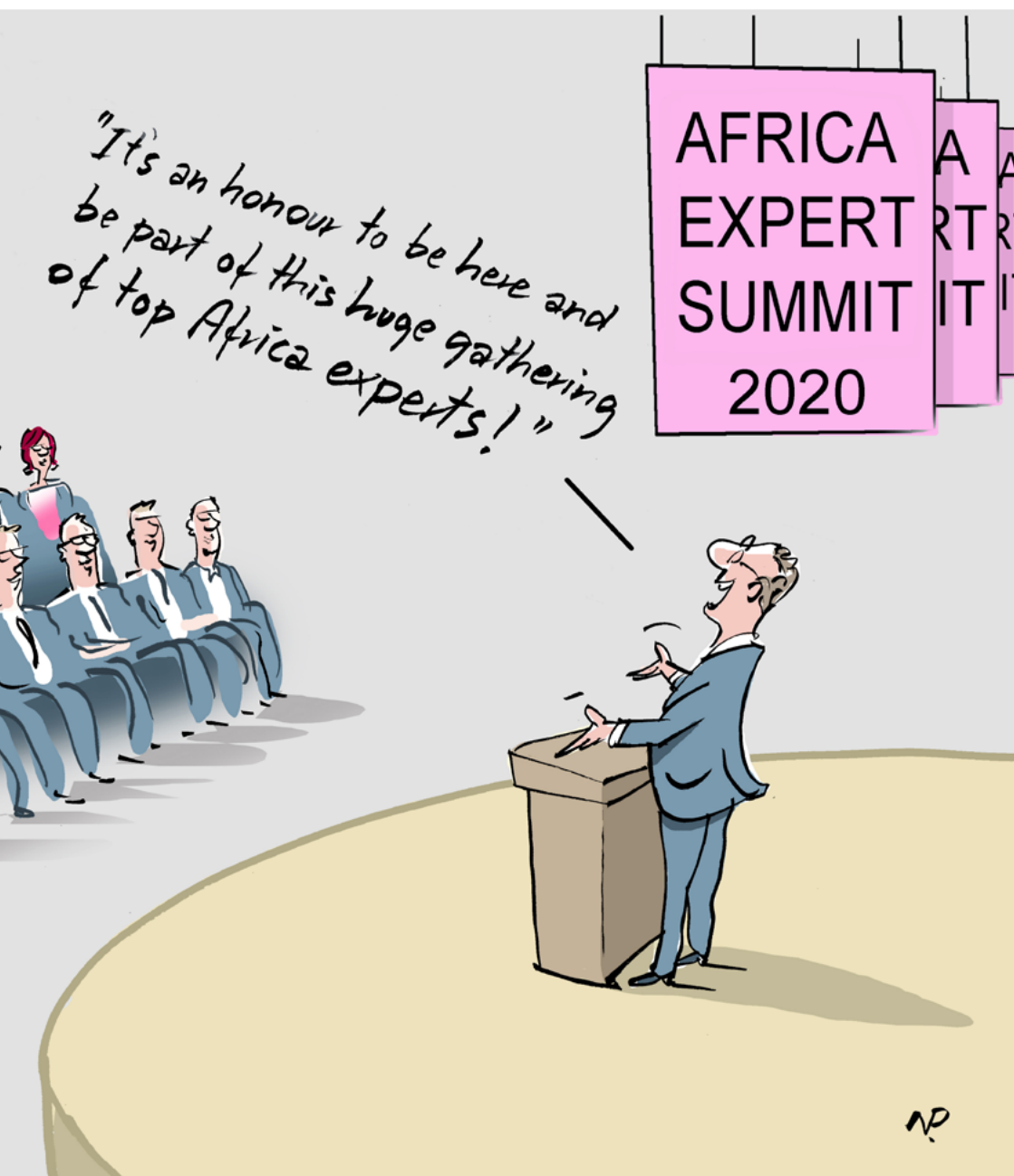
Jeg, meg og megselv-journalistikken

Noe har skjedd med utenriksjournalistikken og jeg liker det ikke. Siden når ble det greit at reportasjene handlet om journalisten selv? spør antropolog og frilansjournalist Anne Håskoll-Haugen.

■ UTSYN

Barna taper i Moira

Barna blir taperne når Norge er med i det europeiske mesterskapet i answerskrivelse, skriver fungerende generalsekretær i SOS-barnebyer Sissel Aarak.

Det har vært mer krevende å få en endring i det større bistandssystemet, selv om vi alle er klar over at dette systemet i seg selv opprettholder makt og privilegier. For å si det veldig enkelt: Bistandsmyndighetene (UD og Norad) har makt og privilegier CARE Norge ikke har. CARE Norge har makt og privilegier som CARE Rwanda ikke har. CARE Rwanda har makt og privilegier deres samarbeidende lokale organisasjoner ikke har. Jeg skjønner godt at mange forkjemper for lokalisering i bistanden er opptatt av dette.

«De som har privilegier tenker sjelden på dem selv.»

Bra nok til å risikere livet, men...?

Tidsskriftet *Development Today* hadde en illustrerende tweet om lokaliseringdebatten i humanitær bistand nylig, i lys av at det igjen er blitt bekreftet at en bitte liten andel av humanitære midler kanaliseres direkte til lokale organisasjoner: «Why do we trust them to risk their lives, but not to manage our money?». Det er mange grunner til at lokalisering av bistanden er riktig steg å gå. Dette er en av dem.

Vi som er del av bransjen og glad i bransjen har en jobb å gjøre. Vi må bli mer mangfoldige. Vi må utfordre makt og privilegier i sektoren. La oss ta noen debatter og ta en individuell og kollektiv selvransakelse og selverkjennelse. Det er på overtid. ■

I denne spalten vil fire samfunnsdebattanter ytre seg om globale spørsmål. Gry Larsen er nylig avgått generalsekretær i Care Norge. Hun har tidligere vært statssekretær i Utenriksdepartementet og har hatt ulike verv i Arbeiderpartiet.

Foto: Espen Røst

Korrespondentbrev av Benjamin Takpiny

Manglende lønn og høye priser i Sør-Sudan

ETTER MER ENN seks år med borgerkrig rir nå hyperinflasjonen Sør-Sudan som en mare. Konflikten har fullstendig ødelagt økonomien i det oljeavhengige landet, og mens sentralbanken tærer på reservene sine, har offentlige ansatte gått uten lønn i flere måneder. Mange av dem sliter nå hardt med å få endene til å møtes.

Etter at landet fikk uavhengighet fra Sudan i 2011, var økonomien relativt solid, hjulpet av oljeinntekter i en tid da oljeprisene var stabile. Kursen på sørsudanske pund (SSP) var den gang 2,03 SSP mot dollaren. Nå må du betale hele 400 SSP for én amerikansk dollar. Verdien av folks sparepenger har blitt kraftig redusert, samtidig som prisene på mat og andre nødvendige varer har skutt i været.

STATSANSATTES LØNNINGER HAR vært lave og uregelmessige helt siden borgerkrigen startet i desember 2013. Folk har til tider gått uten lønn i månedsvis. Dette har ført til at mange ikke har evnet å skaffe det nødvendige til å brødfø familiene sine. Yrkesgrupper som lærere (på alle trinn) leger og jurister har slått seg sammen i et krav til myndighetene om at de straks må betale det de måtte skylde de ansatte i lønn, gi alle lønn i slutten av hver måned og heve lønnsnivået.

Denne økonomiske situasjonen har også påvirket meg og familien min, siden de fleste av slektingene mine jobber i staten. Flere av dem har faktisk flyttet inn til meg fordi de ikke har råd til å betale sin egen husleie lenger. Og jeg må bruke alle pengene mine på mat. Så fort jeg får penger, går jeg på markedet og handler mat. Jeg kan ikke vente, for prisene øker hele tiden.

DET ER MYE galgenhumor i omgangskretsen min, og for en tid tilbake foreslo en venn av meg spøkefullt at han burde selge en nyre for å få mat til familien sin. En annen bekjent, som er leder i en statlig institusjon, hevdet at han seriøst vur-

derte å ta seg jobb som bartender – for nå er det faktisk mer lønnsomt å jobbe i bar enn å jobbe for staten.

Jeg er bekymret for at denne situasjonen skal fortsette uforandret, da vil de fleste statsansatte ikke lenger ha råd til å handle på markedet. Prisene øker jo hele tiden. Det føles lenge siden en kunne få en halvliter brus for under en dollar.

Det er omtrent 100 000 offentlige tjenestemenn i Sør-Sudan, og flere av dem påtar seg ekstrajobber for å få mat til familien sin. Den eldste broren min er en av de mange som er rammet. Han jobber i forsvaret og tjener 3500 SSP (21 USD) i måneden. Med hans lave lønn, som han attpåtil ofte må vente på, må han til tider sulte, og noen ganger spiser han bare ett måltid om dagen.

«En venn av meg spøkte med at han burde selge en nyre for å få mat til familien.»

FOR Å BØTE på hyperinflasjonen økte myndighetene lønnene for noen grupper offentlig ansatte i fjor. Men da skrudde matbutikkene bare opp prisene. Denne utviklingen førte til at lavtlønte statsansatte, som for eksempel underoffiserer i hæren med en månedslønn på 1300 SSP (åtte dollar), ikke lenger klarte å brødfø familiene sine. En 50-kilos sekk med maismel koster jo nå ti ganger mer enn det de får i måneden! Høyere offiserer tjener noe bedre, med generalene øverst, som mottar rundt 60 dollar i måneden. Men vi må også huske på at for mange høyere offiserer og andre tjenestemenn kan situasjonen være enda mer komplisert, siden flere i tillegg også forsørger familie-medlemmer i naboland som Uganda og Kenya. ■

Benjamin Takpiny er frilansjournalist og bor i Juba, Sør-Sudan.

34 Portrett

Ghettopresidenten

Popstjernen Bobi Wine utfordrer Ugandas mektigste mann – og får ungdommen til å synge med.

Av Sofi Lundin, i Uganda

En ung mann i singlet og boksehansker åpner den store porten for oss og signaliserer hvor motorsykkeltaxien kan parkere. Vi stopper ved en hvit to-etasjers villa. Den er omgitt av en diger hage med flotte bananpalmer.

Mannen viser vei til et sted i hagen. Under noen trær et stykke fra terrassen ligger eieren av huset, en spedbygd mann i 30-årene, og svetter på en benk. Det er han vi har kommet for å møte: Musikeren, aktivisten og presidentkandidaten Robert Kyagulanyi, bedre kjent som Bobi Wine.

Han løfter vektstanga kjapt ti ganger før han reiser seg.

– Snakk litt med sønnen min, du. Jeg kommer snart!, sier han og går inn for å skifte.

Snart kommer han nydusjet ned fra andre etasje, ikledd en tetsittende svart dress. Den sorte t-skjorten under dressjakken har et trykk med tydelig politisk brodd - rettet mot dagens regjering i Uganda. Det viser en mikrofon med håndjern. På ryggen står det #tulumbidwa; «vi er under angrep».

– De prøver å drepe musikkbransjen, og de er på god vei. Kreativitet er en menneskerett, men musikken min er forbudt i Uganda. Musikere kan ikke lenger gi ut en sang uten at den må gjennomgå sensur hos myndighetene, sier Wine.

Fra musikk til politikk

Den 38-årige afrobeat-stjernen, kjent for sine fengende melodier om fattigdom og urettferdighet, har på kort tid gått fra scenen til parlamentet. Neste

«Jeg ville aldri inn i politikken og skulle ønske jeg gjorde noe annet.

år stiller han som presidentkandidat og utfordrer den nesten dobbelt så gamle Yoweri Museveni, frigjøringslederen som har styrt Uganda i mer enn tre tiår.

I et land der fattigdommen og arbeidsledigheten fortsatt er omfattende er det mange som er lei av den gamle mannen i presidentstolen og kretsen rundt ham. «People Power» er blitt Wines slagord om endring og håp for de mange unge i landet som støtter ham. Ungdommen utgjør rundt 80 prosent av befolkningen.

– Ugandere er drittlei fattigdom og undertrykkelse. De krever endring, og den endringen kommer, lover han. – *Hvorfor gjør du dette?*

– Jeg vil at vår generasjon skal tørre å kreve bedring og at folket selv skal gjøre bedringen til virkelighet. Jeg ønsker et land der lederne er redde for folket, fordi de vet at folket har makt. Jeg ønsker et Uganda der mennesker føler seg verdige og innflytelsesrike, et land der politiet er redd for å bli filmet når de torturerer folk!

Familie og politikk

– Shalom, vær så snill å hente et par sorte sokker og et par sorte sko som passer til dress! ...og ta med Jean Paul Gaultier-parfymen samtidig!

Bobi Wines ti år gamle sønn løper opp trappa til andre etasje. Firebarnsfaren heller pulverkaffe i ingefærteem, sjekker meldinger på telefonen og ser på datteren som løper etter en rød ballong på stuegulvet.

– Jeg vil at mine døtre får like rettigheter som sine brødre, og jeg vil at døtrene mine skal vite at de kan vinne over brødrene sine! Jeg ser for meg et land der ingen blir dømt på bakgrunn av sine røtter, men for den personlighet og kunnskap de har.

– *Hvordan klarer du å balansere familieliv og politikk?*

HVEM?

Bobi Wine

■ **Hvem:** Robert Kyagulanyi Ssentamu, kjent som Bobi Wine (38)

■ **Hva:** Ugandisk musiker som har blitt president Yoweri Musevenis argeste konkurrent.

■ **Hvorfor:** Stiller som opposisjonens presidentkandidat i valget i 2021.

– Det er familien som gir balanse i livet mitt. Kona mi har en stor rolle i jobben min, og vi gjør alt vi kan for å lære barna om verden vi lever i.

Ghetto-oppvekst

Bobi Wine, som egentlig heter Robert Kyagulanyi Ssentamu, var kun fire år da Museveni kom til makten i et væpnet opprør i 1986. Frigjøringskrigeren Museveni hadde slåss mot flere udemokratiske ledere, blant dem den beryktede despoten Idi Amin og etterfølgeren Milton Obote. «Afrikas problem er ledere som tviholder på makten», sa Museveni den gangen. Han lovet å kjempe for demokrati og menneskerettigheter, og bekjempe fattigdom.

34 år senere blir Museveni hyllet for mye, blant annet for å ha brakt fred og stabilitet til landet, skapt økonomisk vekst og gjort en formidabel jobb i kampen mot hiv/aids. Samtidig blir presidenten og hans politiske bevegelse National Resistance Movement (NRM) anklaget for å være udemokratisk, gjennomkorrupt og nepotistisk.

Bobi Wine vokste opp med sin mor og sine ni søsken i det han selv kaller ghettoen Kamwokya i Kampala. Faren hans kom og gikk, hadde tre koner som senere ble til seks, og så muligens syv, Wine husker ikke helt. Faren var politisk aktivist. Bestefaren ble drept i Musevenis frigjøringskrig.

Som liten gutt byttet Robert skoler ofte, og da hverdagen ble for vanskelig, ble musikken hans redning. Da gutten oppdaget de jamaikanske musikerne Bob Marley, Shabba Ranks og Bajou Banton, skjedde det noe med ham.

– Jeg gikk fra å være en populær gutt som sang i skolekoret til å bli en revolusjonær. Jeg så fattigdom og urettferdighet, og bare følte jeg måtte gjøre noe. Det var slik Bobi Wine →

Robert Kyagulanyi Ssentamu var kun fire år da Museveni kom til makten i et væpnet opprør etter å ha slåss mot flere udemokratiske ledere, blant dem den beryktede despoten Idi Amin og etterfølgeren Milton Obote. «Afrikas problem er ledere som tviholder på makten», sa Museveni den gangen. Kyagulanyi Ssentamu mener den sittende presidenten har sittet for lenge.

Foto: Ronald Kabuubi / AP / NTB scanpix

36 Portrett

People Power, Our Power! Our Power, People Power» roper partileder Robert Kyagulanyi – og partimedlemmer og andre støttespillere følger etter. Foto: Sofi Lundin

Presidentkandidat Robert Kyagulanyi møter tilhengere under et valgkampmøte i byen Hoima i september i fjor. Det var første gang Kyagulanyi drev valgkamp i området siden han ble arrestert og torturert av sikkerhetsstyrker i august 2018.

Foto: Sofi Lundin

Bobi Wine på scenen under en konsert i Kampala-forstaden Busabala i november 2018. Den 38-årige afrobeat-stjernen, kjent for sine fengende melodier om fattigdom og urettferdighet, har på kort tid gått fra scenen til parlamentet. Neste år stiller han som presidentkandidat. Foto: Isaac Kasamani / AFP / NTB scanpix

← ble født og ble en stemme for folket. Det var sånn jeg endte opp i politikken!

– Tenker du ofte på barndomsårene?

– Jeg tenker alltid på moren min, som døde da jeg var 15 år. Jeg kommer aldri over hennes død.

Wine faller i tanker.

– Moren min kjempet for rettferdighet. Hun var opptatt av å gi selvtillit til andre og elsket mennesker uselvisk. Hun strevde hele livet for å styrke jenters stilling. Jeg har henne i tankene i alt jeg gjør.

Sa nei til Museveni

Det drøyde frem til 2016 før Wine gikk aktivt inn i politikken. I forbindelse med presidentvalget det året satt den fremste opposisjonspolitikeren Kizza Besigye i husarrest. Wine og en rekke andre toppartister fikk samtidig tilbud om store pengesummer for å spille inn en sang til Musevenis valgkampanje.

Wine hevder at han takket nei til en svært stor pengesum som han skulle få for å delta. Mens andre musikere sang «Tubonga Naawe» (Vi er med deg) for Museveni, slapp Wine ut sangen «Dembe» (Fred), som angrep presidentens maktbegjær og fordømte politisk vold. Museveni vant valget, som vanlig. Samtidig anklaget opposisjonen ham for valgfusk, igjen.

– Jeg ville aldri inn i politikken og skulle ønske jeg gjorde noe annet. Men jeg hadde ikke noe valg. Jeg følte at ingen kunne redde oss og at jeg måtte agere, sier Wine.

Året etter vant han et sete i nasjo-

nalforsamlingen. Seieren var så soleklar (77,7 prosent av stemmene) at til og med regjeringspartiet National Resistance Movement (NRM) innrømmet nederlag og gratulerte Wine med brakvalget.

Men regjeringens motvilje og frykt for Bobi Wine har vokst i takt med populariteten.. Myndighetene har gitt ham forbud mot å opptre offentlig. Regjeringen har også bannlyst den velkjente røde bereten, som er blitt Bobi Wine-tilhengernes symbol på motstand.

38-åringen er blitt arrestert mer enn 20 ganger, ifølge Wines advokat. Noen ganger har han sittet fengslet sammen med andre opposisjonspolitikere.

Men det kunne vært enda verre.

– Kulen var ment for meg

– Den verste smellen i livet mitt kom da sjåføren min ble skutt og drept. Jeg tenker ofte på at den kulen var ment for meg, sier Wine og ser ned i tekoppen.

– Han var en god venn og det gjør vondt at han er borte.

13. august, 2018, den siste dagen for kommunevalget i byen Arua, ble Wines sjåfør skutt og drept i et sammenstøt mellom opposisjonen og sikkerhetsstyrkene. Wine og 33 andre ble arrestert og anklaget for å ha steinet presidentens bil, noe som senere førte til anklager om landsforræderi.

Nøyaktig hva som skjedde den dagen, er fortsatt omdiskutert. Men ifølge Wine ble han så brutalt mishandlet i sikkerhetsstyrkenes varetekt at han måtte til USA for

«Familien min balanserer meg. Barna vokser opp utrolig fort og vi gjør alt vi kan for å lære dem disiplin og ansvar. Det er vår plikt som foreldre å fortelle dem sannheten om verden vi lever i» sier Wine. Her i hjemmets stue sammen med de fire barna. Foto: Sofi Lundin

behandling. Fra den andre siden av Atlanteren twitret han en melding som ledsaget et bilde av en forslått Bobi Wine i rullestol ved siden av kona Barbra. President Museveni kalte selv påstandene om tortur for «fake news», men nå hadde verden virkelig fått opp øynene for Wine og den politiske kampen hans.

– Hvor får du inspirasjonen fra? Er det virkelig verdt å risikere livet sitt for å skape endring?

– Hva mener du med «inspirasjon»? Dette handler om desperasjon!

Wine hever stemmen.

– Det er ikke meg dette handler om, det handler om de andre, som truer meg, det er de som bærer det ansvaret! Jeg leter ikke etter trøbbel,

jeg har lyst til å lage musikk og sette punktum for diktaturet!

– Hva skal du gjøre om du blir president?

– Det viktigste er å fjerne korrupsjonen, fremme menneskerettigheter, gjøre om hele utdanningssystemet og sørge for at helsebudsjettet heves til minst 15 prosent av BNP, sier han.

Det store spørsmålet for mange i Uganda er: Kan en spedbygd musiker i rød beret virkelig utfordre maktmennesket Museveni?

Kan han bli president?

Stadig flere har troen. Opposisjonspolitiker Kizza Besigye, som har utfordret Museveni ved de siste valgene, har gjort det klart at han ikke vil stille. Den siste måneden har 17

parlamentsmedlemmer gått over til Wines nyregistrerte parti, National Unity Platform (NUP).

– Et parti som tror de kan styrte president Musevenis diktatur alene, lyver for seg selv. Vi må stå sammen for å ta makten, sa Wine på en stor pressekonferanse nylig.

Wines motstandere i makteliten avfeier ham som en «hippie» uten politisk erfaring og tilstrekkelig utdanning.

– People Power er ikke en trussel mot NRM. Jeg lurar virkelig på hvorfor politikere ønsker å gå over til People Power. De eier ikke struktur. De er store i media, men mangler støtte på grasrota, sa NRMs talsperson Rogers Mulindwa nylig til det lokale nettstedet voanews.com.

Hater politiske partier

– Du har jo alltid sagt at du hater politiske partier og at engasjement er nok for å skape endring?

– Jeg har aldri likt hverken politikk eller politikere. Men dessverre forutsetter det et politisk parti skal man kunne vinne valget, sier Wine.

Med koronapandemien som satte Uganda i en landsdekkende «lock-down», er politiske kampanjer blitt forbudt. Men det bekymrer ikke Wine, som planlegger å kjøre valgkampanjer likevel. Og den dagen han trekker seg ut av politikken, vil han tilbake til scenen.

– Jeg drømmer om å kunne synges det jeg vil. Jeg drømmer om frihet som menneske.

Han smiler. ■

6228*

**ABONNERER PÅ VÅRT
NYHETS BREV PÅ E-POST**

* Antall abonnenter per 15. september 2020.

38 Bakerst

Gados verden

Tanzanianeren Godfrey Mwampembwa, bedre kjent som Gado, er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han er bosatt i Nairobi.

Hva i all verden?

Av Ba-Musa Ceesay

EKSPERTNØTTER

- 1 Hva heter presidenten i Bangladesh?
- 2 Hva het kongen i Afghanistan fra 1933 til 1973?
- 3 Hva er spesielt med rustflek-katten og hvor holder den til?

Foto: Wikipedia

- 1 Hvem er dette?
- 2 Hvor mange dager var det i februar i år?
- 3 Hvilken farge kan du se ytterst i en regnbue?
- 4 Hva kalles styreformen hvor samfunnet styres av eksperter i stedet for politikere?
- 5 Hvor ble sommer-OL 1936 avholdt?
- 6 Hva het den indiske millionbyen Chennai før 1986?
- 7 Gulfeber koster menneskeliv hvert år. På hvilken måte overføres smitten?
- 8 Kapp Horn tilhører hvilket land?
- 9 Hvilken planet er nærmest solen?
- 10 Hva heter den ferske generalsekretæren i Care Norge?
- 11 Hvilken revolusjonær statsleder har eks-fotballspilleren Diego Maradona tatovert et portrett av på sin venstre legg?
- 12 Hvilken religion forbindes yoga ofte med?
- 13 Hvilket år regnes ofte som sluttåret for den kalde krigen?
- 14 I hvilket år ble Berlinmuren bygd?
- 15 Hvilken farge har absint?
- 16 Brasil er Sør-Amerikas største land, men hvilket land er nest størst?
- 17 Hvor er Ulan Bator hovedstad?
- 18 Romertallet M står for hva?
- 19 Hva er det fulle navnet til OECD på norsk?
- 20 Deng Xiaoping, Kinas sterke mann i mange år, jobbet, studerte og oppdaget kommunismen under et opphold i et europeisk land. Hvilket?

Foto: Wikipedia

Foto: Wikipedia

Svar: 1: Mahamadu Buhari, president i Nigeria 2: 29 3: Rød 4: Teknokrati 5: I Tyskland 6: Madras 7: Ved myggestikk 8: Chile 9: Merkur 10: Kaj-Martin Georgsen 11: Fidel Castro 12: Hinduismen 13: 1989 14: 1961 15: Grønn 16: Argentina 17: Mongolia 18: 1000 19: Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling 20: Frankrike. Svar Ekspertnøtter: 1: Abdul Hamid 2: Mohammed Zahir Shah 3: Det er verdens minste katteart og den lever i India og Sri Lanka.

Nytt om navn

Har du skiftet jobb? Send en melding og bilde til baktuelt@gmail.com.

Gunhild Stordalen får en lederrolle under FN-toppmøtet om mat og matsikkerhet. Hun får ansvaret for å forberede og lede arbeidet knyttet til å endre forbrukerattferd, skape etterspørsel etter sunn og bærekraftig produsert mat, og bidra til redusert matsvinn. Stordalen er utdannet lege, grunnlegger av organisasjonen EAT og styreleder i The Stordalen Foundation.

Marta Bivand Erdal har blitt tildelt en prestisjefull startstøtte fra Det europeiske forskningsrådet (ERC). Erdal er både seniorforsker og forskningsdirektør ved PRIOs avdeling for sosial dynamikk. Hun får startstøtten fra ERC som følge av et nytt forskningsprosjekt der man undersøker hvilken rolle migrasjon spiller for sosial mobilitet i Asia.

Nikolai Hegertun har blitt seniorrådgiver i Norads nye prosjekt «Bistand mot 2030». Hegertun har permisjon fra sitt doktorgradsarbeid ved Universitetet i Oslo, der han skriver om agendasetting og politikkutforming innenfor utviklingspolitikk. Han har tidligere ledet Civitas prosjekt om utviklingspolitikk og jobbet med demokratiassistans ved Oslosenteret.

Martin Skjær-aasen har vært fast frilanser i Bistandsaktuelt siden oktober 2017, der han blant annet har dekket teknologi og helse. 1. september begynner han i NRKs Dokumentar- og samfunnsavdeling.

Julie Kristine Wood blir ny politisk rådgiver i Tax Justice Network – Norge. Wood har flere års erfaring fra påvirkningsarbeid opp mot storting og regjering på utenriksfeltet, blant annet som politisk nestleder i Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpesfond.

Maren Sæbø har blitt tildelt Ingrid Aunes minnepris. Sæbø er frilansjournalist, og får prisen for sitt arbeid med å løfte fram hverdagsliv og konflikter i områder langt unna Norge.

Jorunn Strand Askeland har blitt ny kommunikasjonsjef i SOS Barnebyer. Hun kommer fra jobben som leder for kommunikasjon og samfunn

– Har klokkertro på budskapet

Ida Schage Donovan er ansatt som daglig leder i IMPACT Norway, en organisasjon som jobber for å forebygge og behandle unødvendige funksjonshemminger blant mennesker i vanskelig tilgjengelige områder uten helsetilbud. Hun kommer fra stillingen som prosjektrådgiver i samme organisasjon. Fra før har Donovan bakgrunn fra bistandsarbeid i Kambodsja og har jobbet for ulike ikke-statlige organisasjoner både i inn- og utland. Hun skal jobbe for å sikre økonomisk bærekraftighet og langsiktighet for organisasjonen.

– Gratulerer med ny jobb! Hva var det som fristet med din nye stilling?

– Tusen takk! Min ansettelse skjedde som ledd i et generasjonsskifte i organisasjonen – med ny daglig leder og nytt styre, og det er utrolig spennende å få muligheten til å være med på å løfte organisasjonen til nye høyder. Jeg har klokkertro på viktigheten av prosjektene våre og budskapet om å forebygge unødvendig funksjonshemming og å bringe livsviktige helsetjenester ut til vanskelig tilgjengelige områder.

– Hvilke oppgaver får du?

– I tillegg til daglig drift av stiftelsen, vil mine hovedoppgaver være å drive med fundraising til våre hovedprosjekter, sikre økonomisk bærekraftighet til organisasjonen samt å skape kunnskap og kjennskap om organisasjonens viktige arbeid. – Du har tidligere jobbet for flere ikke-statlige organisasjoner. Får du bruk for noen av erfaringene du har fra disse jobbene i din nye stilling?

– Absolutt! Jeg har hatt stor nytte av tidligere arbeidserfaring i ikke-statlige organisasjoner, både her i Norge og ute i felt. Jeg bodde flere år i Siem Reap i Kambodsja hvor jeg arbeidet med lokale organisasjoner. Dette er også hjembyen til 'The Lake Clinic', som er ett av IMPACT Norways hovedprosjekter. Kulturforståelsen som jeg opparbeidet meg der, er spesielt nyttig i min nye stilling.

i Care, og har tidligere vært prosjektleder i Kristelig Folkeparti og jobbet med kommunikasjon i Kirkens Nødhjelp.

John-Arne Røttingen har blitt spesialrådgiver for global helse i Utenriksdepartementet. Han skal blant annet følge opp den norske deltakelsen i arbeidet med å bekjempe covid-19. Røttingen har jobbet som administrerende direktør i Forskningsrådet. Han er utdannet lege, og leder en internasjonal studie som tester medisiner mot covid-19 i WHO's regi.

Silje Kvamme Bjørndal er ansatt som ny generalsekretær i stiftelsen Areopagos. Bjørndal blir både første kvinnelige generalsekretær og tidens yngste toppleder i organisasjonens historie. Bjørndal er nå generalsekretær i KRIK (Kristen idrettskontakt) og har tidligere vært politisk rådgiver i KrF.

Øyvind Dahl flytter hjem til Klima- og Skoginitiativet i Klima- og miljødepartementet.

Han kommer fra stillingen som ambassaderåd for klima og skog ved ambassaden i Jakarta i Indonesia. Dahl har bakgrunn fra klima- og miljøarbeid både fra ambassaden i Etiopia, fra Forum for Utvikling og Miljø og fra Norad.

Jarle Hetland har tiltrådt stillingen som ny kommunikasjonsjef i EFTAs overvåkningsorgan (ESA). Hetland kommer fra International Trade Centre, der han har vært både kommunikasjonsrådgiver og talsperson. Han har studert journalistikk og jobbet for avisene Farmers Guardian og European Voice som henholdsvis journalist og seniorredaktør.

Peter Daae gir seg som daglig leder i IMPACT Norway. Daae har vært involvert i IMPACT siden 1994, og har ledet IMPACT Norway siden 2001. Han vil fortsette sitt engasjement som aktivt styremedlem.

Kristin Holdø Hansen Oishi blir ny styreleder i IMPACT Norway. Hun har tidligere

jobbet med IMPACT Norway i seks år, blant annet som markedssjef og programansvarlig. Hun har solid internasjonal erfaring, inkludert 10 års arbeid med både utviklingsprosjekter og privat sektor i Sørøst-Asia.

Stig Traavik har blitt avdelingsdirektør for Norads avdeling for klima, energi og miljø.

Han kommer fra stillingen som spesialrådgiver i Regjeringens klima- og skogprosjekt. Traavik er utdannet statsviter og har bred erfaring fra Utenriksdepartementet, frivillige organisasjoner og privat sektor.

Ole Kirkvaag har blitt ny medarbeider i Norads varslingsteam.

Kirkvaag har en mastergrad i rettsvitenskap fra Universitetet i Oslo. Han blant annet vært rådgiver i finansdepartementet og jobbet som advokat i advokatfirmaet Arntzen de Beche. Han har også jobbet med skatter og avgifter for Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling.

Aleksander Kuliani Eide har begynt i stillingen som seniorrådgiver kommunikasjons- og innhold næringsliv i Redd Barna. Han skal bidra til å styrke organisasjonens satsning mot næringslivet. Eide har en mastergrad fra Copenhagen Business School. Han har blant annet jobbet med samarbeidspartnere, sponsorater og kommunikasjon i Leger Uten Grenser.

Johan Lindelien Schwartz har tiltrådt stillingen som seksjonsleder næringsliv i Redd Barna. Schwartz har blant annet jobbet som både prosjektleder og programansvarlig for it-konsultantselskapet Capgemini Invent. Han har vært kunderådgiver innen områder som kundeloyalitet, prising, goto-marked, digitalstrategier og innovasjon.

Anna-Elisabeth Flinstad har tiltrådt stillingen som «key account manager

strategiske partnere næringsliv» i Redd Barna. Flinstad skal bidra til å styrke Redd Barnas satsing mot næringslivet og partnere. Hun har blant annet jobbet for Dagens Næringsliv, der hun har hatt ansvar for lojalitets- og fordelsprogrammet for abonnenter.

Fagblad om utviklingssamarbeid.

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:

Gunnar Zachrisen

gz@norad.no

Nettavisredaktør:

Jan Speed

jasp@norad.no

Bildeansvarlig:

Espen Røst

Journalister:

Tor Aksel Bolle

toab@norad.no

Espen Røst

espen.rost@norad.no

Asle Olav Rønning

asle.olav.ronning@norad.no

Administrasjon:

Gunnar Zachrisen

gz@norad.no

Internett:

www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:

Boks 1303 Vika

0112 Oslo

Kontoradresse:

Bygdøy Allé 2 (1. etg.)

Telefoner:

957 77 718 (sentralbord)

957 77 718 (redaksjon og annonser)

E-post redaksjon:

gz@norad.no

E-post annonser:

toab@norad.no

E-post Nyhetsbrev:

jasp@norad.no

Design og produksjon:

Medier og Ledelse AS

Trykk:

Amedia Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, Norad

Boks 1303 Vika,

0112 Oslo

Telefon: 957 77 718

gz@norad.no

Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Tirsdag 15. september.

Opplag denne utgaven:

19 000 eksemplarer.

Bistandsaktuelt er medlem av **Fagpressen**.

Neste Bistandsaktuelt:

Utkommer cirka

4. desember.

Mosquito City ligger ved landsbyen Ifakara i Morogoro-regionen.

En lokalt ansatt fra landsbyen i ferd med å teipe fast mygg på et nett. Eksperimentet inngår i forskningen.

Anlegget sysselsetter også lokalt ansatte fra landsbyene rundt. Her er det Hamis Chande som fanger mygg til forskningsformål.

Byen som lokker «turister» med blod

«Mosquito City» blir det kalt. Anlegget er lokalisert i en varm og sumpete dal i Morogoro-regionen, og huser verdens største koloni av fangede malaria-mygg. Og en stor gruppe nysgjerrige forskere.

Av Kizito Makoye (tekst) og Eliza Powell (foto), i Dar es Salaam

Mosquito City ligger i en sterkt malariainfisert region i Tanzania. Her har forskere fra Ifakara Health Institute (IHI) bygget opp en labyrint av drivhus. Drivhusene inneholder elementer av malariamyggenes foretrukne jaktmarker: vanddammer, banantrær, hytter med sovematter – og en passelig dose blod.

Blod fra mennesker og kyr er effektivt. Ved hjelp av blodet klarer forskerne å lokke til seg, identifisere, studere og drepe tusenvis av malaria-mygg.

– Miljøet her er et veldig bra habitat for malariamygg, skryter Fredros Okumu, forskningssjef ved IHI, som om han var en markedsføringsvrig hotelleier som ville lokke til seg turister. Men på anlegget der myggforsker Okumu arbeider er det bare de aller minste og mest plagsomme gjestene som er velkomne.

Mange tusen mygg, av ulike arter

Anlegget drives imidlertid av en bistandsfinansiert forskningsorganisasjon, og inneholder mange tusen mygg av forskjellige arter som forskerne kan bruke til eksperimenter. Målet er å finne nye og mer effektive metoder for å bekjempe malaria.

Landsbyen Ifakara ligger i nærheten. Innbyggerne der, som tilbringer det meste av tida utendørs, var inntil nylig svært sårbare for malariaparasittens herjinger. Malariamygg har i en årrekke vært en stor helsetrus-

sel. Ikke minst har den krevd mange barns liv. Men med hjelp fra IHI-forskerne har de utviklet nye metoder for å fange, nøytralisere og drepe mygg. De hjelper også forskerne med å studere myggens atferd, og stiller opp som menneskelige agn ved å sove under myggnett koblet til ei mygg-felle.

Tanzania har det tredje største antallet malaria-utsatte innbyggere i Afrika. Over 90 prosent av befolkningen lever i malariainferte områder.

Tallet på malariarelaterte dødsfall har gått jevnt nedover de siste årene. Samtidig jobber forskerne målrettet for å utrydde myggarter som er resistente mot insektmidler.

– En av tingene vi forsøker å gjøre i laben vår er å studere myggens atferd, slik at vi kan utvikle effektive mottiltak, sier Okumu.

Fanger og fører malariamygg

I mygg-byen arbeider forskerne med å fange og føre malariamygg, for å få bedre kunnskap og senere kunne bekjempe dem.

Forskerne er spesielt interesserte i myggarten Anopheles funestus, som er ansvarlig for mange malariatilfeller, forteller Okumu.

De studerer blant annet paringsatferd hos myggsverner som summer

rundt søppelhauger, rismarker og banantrær.

Forskerne arbeider også med å utvikle nye metoder for beskyttelse mot malariamyggen. En av dem er sandaler innsatt med insektmiddel, som virker frastøtende for mygg.

Uimotstælig lukt

– Dersom du vil beskytte folk mot mygg dagen lang, er skoene det beste stedet å plassere beskyttelsen, sier Okumu.

Han kan fortelle at lukta av fotsvette nærmest er uimotstælig for myggen. Fotsvette brukes derfor også som agn i nyutviklede myggfeller. Bedre myggfeller er et av de prioriterte forskningsområdene.

Forskerne har også utviklet metoder som er tilpasset ulike behov i lokale jordbruksområder. En metode er en summende lyd, som holder insektene unna. En annen er møbler innsatt med insektmidler, som gjør det mulig for innbyggerne å sitte ute om kvelden og samtidig være beskyttet mot myggstikk.

Dette har også kommet lokalbefolkningen i området til gode.

– Jeg er ikke lenger redd for å sitte ute med barna om kvelden. Det turte jeg ikke før, sier den lokale kvinnen Anna Kwayu, som bor i Ifakara. ■

« Dette er et veldig bra habitat for malariamygg »

Fredros Okumu, forskningssjef